

Nr 36.

Ankom till riksdagens kansli den 17 maj 1945 kl. 3 em.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 5 kap. strafflagen, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 2 mars 1945 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 207, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga nedan intagna vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om ändring i 5 kap. strafflagen;
- 2) lag om ändrad lydelse av 33 § strafflagen för krigsmakten; samt
- 3) lag om ändring i lagen den 18 juni 1937 (nr 461) om förvaring och internering i säkerhetsanstalt.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft följande i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner, nämligen inom första kammaren:

nr 357 av herr *Karl Johan Olsson*, samt

inom andra kammaren:

nr 520 av herr *Rylander m. fl.* och

nr 555 av herr *Törnkvist*.

I motionen I: 357 föreslås, att riksdagen ville besluta att 5 § första stycket i förslaget till lag om ändring i 5 kap. strafflagen måtte erhålla följande lydelse: »Gärning som begås av sinnessjuk eller sinnesslö vare strafflös.»

I motionen II: 520 hemställes, att riksdagen ville besluta, att 5 kap. 5 § andra stycket strafflagen skall hava följande lydelse:

»Har någon utan eget förvällande råkat i tillfällig sinnesförvirring, må straff ej heller ådömas för gärning, som han i det tillståndet begår.»

I motionen II: 555 slutligen hemställes, att riksdagen måtte avslå det i förevarande proposition intagna förslaget till lag om ändring i 5 kap. strafflagen.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för Kungl. Maj:ts förslag, ävensom i fråga om de skäl, som motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas nedan, hänvisa till propositionen och motionerna.

Den 27 december 1938 uppdrogs åt strafflagberedningen att upptaga frågorna om den rättsliga behandlingen av förbrytare, vilka begått brott under inflytande av rubbad själsverksamhet, samt om revision av strafflagens till-

räknelighetsbestämmelser ävensom att i samband därmed behandla frågan om de reformer i organisatoriskt hänseende som kunde finnas lämpliga med avseende å sinnesundersökningar av för brott tilltalade samt vård av sinnessjuka brottslingar. Beredningen har därefter den 31 december 1942 avlämnat betänkande angående strafflagens tillräknelighetsbestämmelser, sinnesundersökning m. m. (SOU 1942: 59), vilket betänkande, utom andra författningsförslag, innefattar förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen, lag om ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1937 (nr 461) om förvaring och internering i säkerhetsanstalt samt lag om ändrad lydelse av 33 § strafflagen för krigsmakten.

Dessa förslag ligga till grund för de genom förevarande proposition framlagda lagförslagen.

I. Strafflagens tillräknelighetsbestämmelser.

Gällande rätt och strafflagberedningens förslag.

Gällande bestämmelser rörande psykisk abnormitets inverkan på det straffrättsliga ansvaret för begångna brottsliga gärningar återfinnas i 5 kap. 5 och 6 §§ strafflagen. I det förra av dessa båda lagrum stadgas, att gärning, som begås av den som är avvita eller vilken förståndets bruk genom sjukdom eller ålderdomssvaghet är berövat, skall vara strafflös. Andra stycket av paragrafen innehåller, att om någon, utan egen skuld, råkat i sådan sinnesförvirring att han ej till sig visste, gärning som han i det medvetlösa tillstånd förövar likaledes skall vara strafflös. Till dessa bestämmelser om s. k. otillräknelighet ansluta sig bestämmelserna i 5 kap. 6 § om s. k. förminskad tillräknelighet. Sistnämnda lagrum föreskriver, att om någon som begått brottslig gärning prövas därvid hava av kropps- eller sinnessjukdom, ålderdomssvaghet eller annan, utan egen skuld, iråkad förvirring saknat förståndets fulla bruk, ehuru han ej kan för strafflös anses efter 5 §, straffet må efter omständigheterna nedsättas under vad i allmänhet å gärningen följa bort.

De nu återgivna stadgandena kvarstå praktiskt taget oförändrade sedan tillkomsten av vår gällande strafflag år 1864. Under den tid stadgandena varit gällande har deras tillämpning undergått upprepade förändringar, varvid utvecklingen gått i riktning mot en allt större utvidgning av området för den straffrättsliga otillräkneligheten. Nuvarande tillämpning av bestämmelserna har fördenskull föga gemensamt med den ursprungliga tolkningen.

Rörande utvecklingen av praxis i fråga om tillräknelighetsbestämmelserna har strafflagberedningen uttalat, att denna väsentligen kommit att bestämmas av den medicinska sakkunskapen, då domstolarna endast i ringa omfattning begagnat sin rätt att, med frångående av läkarutlåtandet, självständigt fatta ståndpunkt till frågorna om strafflöshet och straffminskning. Beredningen har tillika hävdad, att till följd av det rättspsykiatriska undersökningsväsendets organisation praxis huvudsakligen kommit att bli beroende av de åskådningar som vid olika tider varit representerade inom medicinalstyrelsen.

Medicinalstyrelsens nuvarande praxis har av strafflagberedningen sammanfattats sålunda, att till 5 kap. 5 § strafflagen hänföras sinnessjuka och högradigt intellektuellt undermåliga (idioter och klart imbecilla) samt som svårare ansedda psykopater, under det att till 5 kap. 6 § hänföras lindrigt intellektuellt undermåliga (vissa imbecilla och debila) samt många psykopater.

Enligt strafflagberedningens förslag till nya tillräknelighetsbestämmelser skulle 5 kap. 5 § strafflagen erhålla följande ändrade lydelse:

»Ej må någon fällas till ansvar för gärning, som han begått under inflytande av sinnessjukdom eller sinnesslöhet.»

I jämförelse med de senare årens praxis innebär förslaget, enligt vad beredningen framhåller, en inskränkning såtillvida, att de psykopater — även som vissa lindrigt intellektuellt undermåliga — vilka under de senare åren i stor utsträckning blivit straffriförklarade, falla utanför det straffria området.

Beredningen har utförligt redogjort för sin uppfattning om innebörden av begreppet psykopati, liksom av begreppen sinnessjukdom och sinnesslöhet. Härvid har beredningen utgått från att man vid den numera allmänt brukliga indelningen av de psykiska abnormtillstånden i tre huvudformer, sinnessjukdom, sinnesslöhet och psykopati, bygger på dels skillnaden mellan sjukliga förändringar och konstitutionella egenskaper, varigenom sinnessjukdom å ena sidan ställes i motsättning till intellektuell undermålighet och psykopati å den andra, dels ock skillnaden mellan intellektuella brister samt brister på känslö- och viljelivets område, varigenom intellektuell undermålighet avgränsas gentemot psykopati. Psykopati innebure sålunda bestående brister på känslö- och viljelivets område, vilka framför allt framträdde i oförmåga eller svårighet att anpassa sig i samlevnaden med andra människor och vilka hade sin grund i ärftliga anlag eller i sjukdomar och skador, som inträffat så tidigt i barndomen att de blivit bestämmande för karaktärsutvecklingen.

Beredningen har hävdad, att psykopaterna i samhället intaga en väsentligt annan ställning än de sinnessjuka och sinnesslöa, samt har därvid framhållit, att för de båda senare kategorierna den allmänna sinnessjukvården och sinnesslövården hade till uppgift att ingripa, oberoende av som de psykiska sjukdoms- och defekttillstånden tagit sig uttryck i kriminalitet och annan samhällsbesvärlighet eller icke, medan däremot någon motsvarande organisation icke funnes för psykopaterna.

Till motivering av förslaget att utesluta psykopaterna från möjligheten att bli straffriförklarade har beredningen anfört att det måste, icke minst ur allmänpreventiv synpunkt, anses mindre lämpligt, att personer, vilka eljest i samhällslivet intoge i huvudsak samma ställning som vanliga medborgare, tillerkändes en undantagsställning i straffrättsligt hänseende och, för den händelse de åtalades för brott, behandlades lika med sinnessjuka, ehuru deras konstitutionella abnormitet eljest icke ansåges motivera vårdåtgärder eller annat ingripande från samhällets sida. Man kunde icke bortse från att

den misstro mot straffriförklaringar, som kommit till uttryck, bottnade i en känsla av att området för straffriheten tenderade att utsträckas på ett sätt, som svårligen läte sig förena med straffrättsskipningens allmänna syften. Rättstillämpningen kunde vidare icke undgå att få en prägel av osäkerhet och godtycklighet, när — som fallet varit under senare år — en stor del psykopater straffriförklarades, samtidigt med att andra psykopater underkastades vanliga straffåtgärder och åter andra bleve föremål för särskilt stränga straffrättsliga reaktioner (förvaring).

Beredningen har förklarat sig anse, att den individualiserande behandling, som borde komma sådana kriminella psykopater till del vilka hittills brukat straffriförklaras, kunde åstadkommas inom straffverkställighetens ram. De skäl som ursprungligen kunnat anföras för straffriförklaring och vård på sinnessjukhus av psykopater ägde enligt beredningens åsikt icke giltighet numera, sedan med det svenska straffsystemet införlivats olika former av frihetsberövande på mer eller mindre obestämd tid och med efterföljande övervakning samt det genom dessa behandlingsformer och de åtgärder som den nya lagen om villkorlig dom erbjöde beretts ökade möjligheter till en individualiserande behandling av psykopatiska förbrytare. Särskilt syntes erfarenheterna från ungdomsfängelse böra tillmätas betydelse för frågan om psykopatiska förbrytares behandling.

Beredningen har ansett det vara av vikt att förutsättningarna för straffrihet icke angäves med uttryck, som genom obestämdhet och tänjbarhet kunde medgiva varierande och subjektiva tolkningar. Genom användandet av termerna sinnessjukdom och sinnesslöhet, vilka redan vunnit burskap i svensk rätt, ansågo sig beredningen ha tillgodosett behovet av en så bestämd fixering som möjligt av området för straffriheten.

Beträffande avgränsningen och den närmare innebörden av begreppet *s i n n e s s j u k d o m* har beredningen uttalat, att till sinnessjukdom hörde ej endast vad som i dagligt tal kallades för sinnessjukdom utan även psykiska personlighetsförändringar i samband med åldrandet eller efter hjärnskador, vissa neurotiska spänningstillstånd, tillfälliga omtöckningar och andra tillstånd, vilka innebure en sjuklig förändring av själslivet. I sin betydelse av en sjuklig förändring av själslivet av djupgående natur skilde sig sinnessjukdom från de konstitutionella abnormtillstånden och samtidigt uteslötes varjehanda obetydliga rubbningar av den psykiska jämvikten, t. ex. stämningrubbningar vid lindriga infektioner och liknande alldagliga företeelser. Gruppen sinnessjukdom omfattade ett flertal till förlopp och symtombild olikartade sjukdomsformer.

Beredningen har vidare hävdadt att ett psykiskt sjukdomstillstånds längre eller kortare varaktighet icke vore avgörande för begreppet sinnessjukdom. Dit finge också räknas tillstånd av övergående natur, som i dagligt tal ej brukade benämnas sinnessjukdom, t. ex. transitoriska epileptiska tillstånd, feberomtöckningar och andra akuta förvirringar. I enlighet härmed funne beredningen det icke vara nödigt att bibehålla någon särskild bestämmelse om straffrihet för brott, begångna under tillfällig psykisk rubbning.

Beträffande innebörden av begreppet *sinnesslöhet* har beredningen anfört att vid avgörande av frågan, om *sinnesslöhet* skall anses föreligga, den i intellektuella defekter grundade sociala inkapaciteten borde tillmätas väsentlig betydelse.

Enligt beredningens förslag till ny lydelse av 5 kap. 5 § strafflagen fordras för strafffrihet att gärningen begåtts »under inflytande av» *sinnessjukdom* eller *sinnesslöhet*. Rörande detta krav på att *kausalsamband* skall föreligga mellan den psykiska abnormiteten och den brottsliga gärningen har beredningen anfört att med den omfattning begreppet *sinnessjukdom* numera hade och den betydelse som även lindrigare psykiska sjukdomstillstånd kunde ha som orsak till brott det mången gång måste leda till otillfredställande resultat, om någon åtskillnad icke finge göras mellan brottsliga tendenser som hade sin grund i sjukdomstillståndet och sådana som vore oberoende därav. Beredningen har härvid tillika framhållit, att det vid kriminella handlingar, företagna av *sinnessjuka* eller *sinnesslöa*, vanligen förelåge *kausalsamband* mellan den psykiska abnormiteten och brottet, men att situationen dock stundom kunde vara sådan att *kausalsamband* måste uteslutas och den brottsliga handlingen helt föras tillbaka på reaktionstendenser som icke hade samband med abnormiteten — exempelvis vid psykiska sjukdomstillstånd med avgränsade sjukdomssymtom, såsom vissa paranoiska tillstånd, eller vid tillstånd inom gränsområdet mellan abnormitet och normalitet, där det psykiska svaghetstillståndet endast berörde vissa delar av den psykiska personligheten. I fråga om kravet på *kausalsamband* har beredningen vidare anfört följande.

Kravet på *kausalsamband* torde få sin väsentliga betydelse vid sådana gränssfall, beträffande vilka det är tveksamt om de skola räknas till *sinnessjukdom* eller ej. Domstolen får här möjlighet att under åberopande av att *kausalsamband* ej föreligger avvisa försök att giva SL 5: 5 en alltför vid tolkning, t. ex. om det skulle bliva fråga om att utsträcka paragrafens tillämpningsområde till sådana nervösa reaktioner och andra psykiska symtom, som närmast falla inom området för det normala själslivet. Föreskriften om *kausalsamband* blir ett medel för domstolen att förbehålla sig det slutliga avgörandet i tillräknelighetsfrågor, och den fyller härutinnan i stort sett samma funktion som i olika utländska lagar och i lagförslag såväl inom som utom landet avsetts med användandet av s. k. psykologiska kriterier i tillräknelighetsbestämmelserna.

Beredningen, som icke funnit något behov föreligga att bibehålla ett allmänt stadgande om möjlighet att nedsätta straffet under straffskalans minimum för den som vid brottets begående lidit av själslig abnormitet, har i enlighet härmed föreslagit att 5 kap. 6 § skulle upphöra att gälla. Samtidigt har beredningen dock vitsordat att frågan möjligen kunde komma i ett förändrat läge, därest vid det fortsatta reformarbetet jämväl andra straffnedsättningsgrunder ansåges böra beaktas och en allmän strafflindringsparagraf funnes av behovet.

För ett särskilt fall har beredningen funnit straffnedsättning alltjämt böra medgivas på grund därav att gärningsmannen vid brottets begående lidit av

rubbad själsverksamhet. I 33 § strafflagen för krigsmakten stadgas förbud att ådöma den dödsstraff som vid brottets begående varit av sinnesbeskaffenhet som i 5 kap. 6 § strafflagen sägs, och beredningen har funnit övervägande skäl tala för att bibehålla ett dylikt förbud. Anledning att utvidga möjligheterna att ådöma dödsstraff syntes beredningen icke föreligga. En jämkad avfattning av 33 § strafflagen för krigsmakten har emellertid nödvändiggjorts av att beredningen föreslagit upphävande av 5 kap. 6 § strafflagen. Beredningen har fördenskillt framlagt förslag till ändrad lydelse av lagrummet, därvid jämväl vissa jämkningar i stadgandets innehåll i övrigt föreslagits.

Yttranden över strafflagberedningens betänkande ha efter remiss avgivits av justitiekanslersämbetet, rikets hovrätter, rådhusrätterna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Norrköping, statskontoret, fängvårdsstyrelsen, socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, sinnessjuknämnden, interneringsnämnden, ungdomsfängelnsnämnden, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms och Malmöhus samt Göteborgs och Bohus län, medicinska fakulteterna vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska institutets lärarkollegium. De sålunda hörda myndigheterna ha i vissa fall bifogat yttranden av underordnade myndigheter. Sålunda har bl. a. fängvårdsstyrelsen vid sitt utlåtande fogat yttranden av sjukvårdsläkarna vid fängvårdens sinnessjukavdelningar. Medicinalstyrelsen har överlämnat infordrade yttranden från direktionerna för samtliga statens sinnessjukhus, vilka i allmänhet hänvisat till yttrande av vederbörande sjukhuschef, ävensom yttranden av sjukhusdirektionerna i Stockholm, Göteborg och Malmö. Sjukhusdirektionen i Göteborg har vid sitt yttrande fogat yttrande av styresmannen för Lillhagens sjukhus.

Tillfälle har vidare beretts vissa sammanslutningar att avgiva yttrande över betänkandet. I anledning härav ha yttranden inkommit från följande sammanslutningar eller deras styrelser, nämligen föreningen Sveriges härads-hövdingar, föreningen Sveriges stadsdomare, föreningen Sveriges landsfogdar, föreningen Sveriges landsfiskaler, föreningen Sveriges stadsfiskaler, Sveriges advokatsamfund, svenska psykiatriska föreningen, svenska läkaresällskapet och Sveriges läkarförbund. Svenska läkaresällskapet, vars yttrande grundas på ett av sällskapet sektion för psykiatri och neurologi avgivet förslag, har bifogat särskilt yttrande av sällskapet sektion för social medicin jämte ett däri åberopat utlåtande av docenten Gösta Rylander. Sveriges läkarförbund har hänfört sig till ett av professorn Olof Kinberg till förbundet avgivet yttrande, vilket publicerats i Svenska Läkartidningen för år 1943.

För innehållet i de avgivna yttrandena redogöres å s. 31—72, 95 och 100—101 i propositionen.

Departementschefen.

Vid remiss till lagrådet den 22 december 1944 av inom justitiedepartementet upprättade förslag till lag om ändring i 5 kap. strafflagen och lag om ändrad lydelse av 33 § strafflagen för krigsmakten har *föredragande departementschefen, statsrådet Bergquist*, anfört bland annat följande:

»Även om man vid ett ståndpunktstagande till tillräknelighetsproblemet icke kan bortse från den stora allmänhetens inställning får man enligt min mening dock icke fästa alltför stor vikt vid denna. Det ligger i sakens natur, att den vetenskapliga bedömningen måste befinna sig på en mera avancerad ståndpunkt, och detsamma gäller, om än i mindre grad, den mera upplysta lekmanuuppfattningen. Att bedömandet i tillräknelighetsfrågor i hög grad måste påverkas av de synpunkter som vedertagen medicinsk uppfattning representerar är enligt min mening klart. Jag kan fördenskull icke i och för sig anse det förhållandet vara avgörande, att allmänheten — som merendels äger endast bristfällig kännedom om de bakomliggande, för frågan om straffriförklaring relevanta omständigheterna — stundom kan ha svårt att förlika sig med de resultat vartill det rättspsykiatriska bedömandet leder.

Därmed är emellertid icke sagt, att enbart den omständigheten att en person, som begått brott, i själsligt hänseende avviker från det normala och är i visst behov av psykiatrisk tillsyn bör föranleda att han straffriförklaras. Även enligt min mening har straffriförklaring ägt rum i alltför vid omfattning. Det synes mig nämligen uppenbart, att den särbehandling av vissa brottslingar, som deras straffriförklarande innebär, icke bör tillgripas utan att verkligt vägande skäl föreligga. När sådana skäl ej kunna påvisas, bör det ordinära förfarandet tillämpas. Om varken humanitära synpunkter eller praktiska överväganden rörande den brottsliges rationella behandling kräva att straffriförklaring sker, bör sådan ej heller äga rum — — —».

Rörande psykopaternas behandling och därmed sammanhängande spörsmål har departementschefen, efter att hava lämnat en redogörelse för strafflagberedningens förslag och innehållet i de avgivna yttrandena, gjort följande uttalanden:

»Vad sålunda å ömse sidor förekommit synes mig visa, att det är nödvändigt att möjlighet alltjämt finnes att i viss utsträckning straffriförklara psykopater — till vilka jag i detta sammanhang med hänsyn till vad medicinalstyrelsen anfört finner böra räknas jämväl sådana i senare år hjärnskadade personer vilka förete samma psykiska symtom som personer med medfödda eller från den tidiga barndomen härrörande psykopatiska karaktärsdrag — och således hänvisa dem att omhändertagas av sinnessjukvården. Jag syftar härvid på sådana personer, vilkas psykiska defekter påtagligen äro av den art att sinnessjukvård tarvas oavsett om de begått brott eller ej. Det synes här främst gälla psykopater med benägenhet för episodiska förvirringar och andra akuta psykiska sjukdomstillstånd.

Beredningen har i fråga om dessa psykopater anfört, att även enligt beredningens förslag straffriförklaring komme att äga rum, såframt brottet ägde samband med ett dylikt akut tillstånd. Detta akuta tillstånd vore nämligen att betrakta som sinnessjukdom. I övrigt utgjorde däremot enligt beredningens mening benägenheten för reaktiva tillstånd, vilken ofta aktualiserades i samband med rannsakingen, knappast tillräckligt skäl för straffriförklaring. Härvid har beredningen åberopat, att cellpsykosor och andra psykotiska eller neurotiska reaktioner förekomme även hos andra fångar samt att skäl för

en principiellt olika behandling i fråga om psykopaterna ej syntes föreligga. Denna jämförelse synes emellertid knappast vara fullt hållbar. Otviveltaligt tala helt andra skäl för straffriförklaring i det förra fallet; sålunda är tydligen behovet av sinnessjukvård av en större styrka och varaktighet än i det senare fallet. Det torde sålunda föreligga en betydande skillnad mellan en person, som så att säga ständigt balanserar på gränsen till sinnessjukdom och måhända emellanåt också överskrider gränsen, och en person, som under påfrestningarna av en rannsaking och dom med efterföljande straffverkställighet drabbas av en övergående rubbning av själverksamheten, låt vara att gränsen med hänsyn till alla mellanformer icke i verkligheten är lätt att draga. Såsom Svea hovrätt uttalat, möter från kriminalpolitisk synpunkt icke något hinder att likställa verkligt svåra fall av psykopati med sinnessjukdom.

Vad angår psykopater, vilka icke förete psykiska defekter av den art som nyss nämnts, framgår oförtydligt av yttrandena, att flertalet av dem väsentligt skiljer sig från sinnessjukhusens övriga klientel. Det har allmänt vitsordats, att psykopaterna inverka störande på vårdarbetet beträffande de egentligt sinnessjuka och att en rationell behandling av psykopaterna bör följa andra linjer, därvid pedagogisk fostran — kombinerad med yrkesutbildning och tillräckliga sysselsättningsmöjligheter samt effektiv eftervård — bör ställas i främsta rummet. Möjligheter till sådan behandling kan sinnessjukvården för närvarande erbjuda endast i mycket begränsad omfattning. Det i flera yttranden framhållna önskemålet om ett utbyggande av den offentliga psykopatvården syftar också till att för detta ändamål nya specialavdelningar skulle uppföras efter mönster av vissa redan befintliga främst för straffriförklarade psykopater avsedda avdelningar vid några statliga sinnessjukhus.

Av en utredning, som strafflagberedningen i sitt betänkande framlagt angående de psykopater som vid 1941 års utgång voro för vård intagna å statens sinnessjukhus, framgår, att flertalet av dessa psykopater intagits till följd av straffriförklaring. Även flertalet övriga psykopater som vårdades å statens sinnessjukhus synes ha omhändertagits icke på grund av något behov av sjukvård i egentlig mening utan på grund av asocialitet, såsom lösdriveri, alkoholism, familjetyranni och dylikt. Bland 728 manliga psykopater voro enligt nämnda utredning 447 personer, eller ca 61 procent, straffriförklarade, medan 79 personer intagits i anledning av brott som icke föranlett åtal, 36 personer på grund av annan asocialitet (t. ex. lösdriveri), 41 personer på grund av missbruk av alkohol och narkotika samt återstående 125 personer på grund av neurotiskt tillstånd, självmordsrisk eller av annan anledning. För de kvinnliga psykopaternas del ställde sig siffrorna väsentligt annorlunda, i det att av 278 intagna endast 77 personer, eller ca 28 procent, intagits på grund av straffriförklaring, och 48 personer intagits i anledning av brott, som icke föranlett åtal, annan asocialitet eller alkohol- och narkotikamissbruk. Även om proportionen mellan de olika grupperna något förskjutes, därest hänsyn toges även till psykopater som vid nämnda tidpunkt vårdades

å icke statliga sinnessjukhus, giver utredningen vid handen, att anledningen till psykopaters omhändertagande för sinnessjukvård i stor utsträckning varit kriminalitet eller annan asocialitet och att rent medicinska vårdsynpunkter endast i förhållandevis mindre utsträckning varit avgörande.

Med hänsyn till det anförda synes sannolikheten tala för att flertalet av de psykopater som nu bruka straffriförklaras skulle kunna lämpligen omhändertagas inom fångvårdens ram. Den omständigheten, att hinder givetvis icke i och för sig föreligger att med ett tillräckligt antal specialavdelningar giva psykopaterna en rationell behandling inom sinnessjukvårdens ram, utgör enligt min mening icke anledning att låta den nuvarande praxis i fråga om straffriförklaring av psykopater fortbestå. Såsom jag förut framhållit bör den särbehandling av vissa brottslingar som straffriförklaring innebär icke användas utan att verkligt vägande skäl föreligga. Man kan också i likhet med strafflagberedningen med hänsyn till allmänhetens reaktion framhålla såsom mindre lämpligt, att personer, vilka i samhällslivet i huvudsak intaga samma ställning som övriga medborgare, behandlas som sinnessjuka för den händelse de åtalas för brott, ehuru deras psykiska defekter — även om de varit kända — eljest icke skulle ansetts motivera vårdåtgärder från samhällets sida. Några vägande humanitära skäl för straffriförklaring av nu ifrågakvarande personer synas icke föreligga.

Det har i några yttranden uttalats, att om sådana psykopater, som hittills brukat straffriförklaras, hädanefter skulle omhändertagas av fångvården, detta skulle i anstaltshänseende leda till en dualism som skulle ställa sig kostsammare än en utbyggnad av sinnessjukvårdens resurser för omhändertagande av psykopater. Denna anmärkning saknar icke fog. Därest emellertid, som jag förutsatt, psykopater med ett utpräglat vårdbehov alltjämt komma att straffriförklaras, torde icke för de övriga psykopaternas del erfordras några sådana åtgärder inom fångvården, att erinringar kunna framställas från organisatorisk synpunkt. Självfallet bör tillgång finnas till psykiatrisk sakkunskap. Fångvården har redan för närvarande att taga hand om åtskilliga psykopater, vilkas tillstånd ej ansetts motivera en straffriförklaring, och det är ett önskemål för fångvården i allmänhet att medicinska synpunkter vinna ökat inflytande. I ett av de yttranden som här avses har också uttalats, att en utveckling av fångvården skulle möjliggöra att en del av det klientel som hittills av blandad social och psykiatrisk anledning omhändertagits inom sinnessjukvården skulle kunna överföras till fångvården.

Av det anförda framgår, att enligt min mening frågan, huruvida och i vad mån psykopater skola straffriförklaras, bör avgöras med hänsyn till styrkan av det medicinska vårdbehov som i varje särskilt fall kan anses föreligga. Är det medicinska vårdbehovet dominerande, bör straffriförklaring äga rum. Om åter det medicinska vårdbehovet icke är mera framträdande än att det lämpligen kan tillgodoses inom fångvårdens ram, bör hinder icke möta att döma till straff eller sådan skyddsåtgärd som kan träda i stället för straff.

Såsom förut nämnts är flertalet psykopater i främsta rummet i behov av psykologisk påverkan och pedagogisk handledning. Jämsides med ett bety-

delsefullt reformarbete i fråga om straffverkställigheten överhuvud har genom särskilda åtgärder ökad möjlighet beretts att giva av fångvården omhändertagna personer uppfostran och utbildning. I fråga om ungdomliga lagöverträdare finnas sålunda instituten tvångsuppfostran och ungdomsfängelse att tillgå. Beträffande ungdomsfängelse har också en betydelsefull differentering av verkställigheten kommit till stånd. Den nya lagstiftningen om villkorlig dom kan användas i sådana fall, då ett frihetsberövande icke är påkallat, och även lagstiftningen om eftergift av åtal mot vissa underåriga är av viss betydelse i detta sammanhang. För äldre personer finnes möjligheten att döma till förvaring enligt 1927 års lag om förvaring av förminskat tillräkneliga förbrytare. Denna lag ger visserligen endast relativt begränsad möjlighet att döma till förvaring, enär bland annat förutsättes att vederbörande dömes till straffarbete i minst två år eller, sedan han till fullo undergått honom för tidigare brott ådömt straffarbete, ånyo begått brott och därför dömes till straffarbete eller, där båda brotten äro sedlighetsbrott, till straffarbete eller fängelse. 1937 års lag om förvaring och internering i säkerhetsanstalt, vilken ännu ej trätt i kraft, innebär emellertid en avsevärd utökning av möjligheten att döma till förvaring. Enligt denna lag fordras i fråga om brottets beskaffenhet allenast, att enligt lag kan följa straffarbete eller, i fråga om sedlighetsbrott, straffarbete eller fängelse å brottet. I övrigt skall — bortsett från att den skyldige enligt lagens nuvarande lydelse skall finnas vara av sådan sinnesbeskaffenhet som avses i 5 kap. 6 § strafflagen — för ådömande av förvaring fordras, att han på grund av sin sinnesbeskaffenhet måste antagas vara oemottaglig eller föga mottaglig för straff och att han med hänsyn till den ådalagda brottsligheten samt på grund av i målet förebragt utredning angående hans sinnesbeskaffenhet och föregåendeandel är att anse såsom vådlig för annans säkerhet till person eller egendom.

Det är min avsikt, att 1937 års lag om förvaring och internering i säkerhetsanstalt skall sättas i kraft då de nya tillräknelighetsbestämmelserna träda i tillämpning. Därest så sker, torde möjlighet finnas att inom ramen för det straffrättsliga reaktionssystemet bereda sådana psykopater, vilkas tillstånd ej motiverar straffriförklaring enligt de nya riktlinjer jag antytt, en fullt tillfredsställande vård och behandling. Fångvårdsstyrelsen har upplyst, att psykopater, vilka efter att tidigare ha straffriförklarats blivit dömda till förvaring, i regel visat sig lämpade för den behandling förvaringen erbjuder. Jämväl interneringsnämnden har ansett det riktigt och lämpligt, att vissa grupper abnorma som hittills straffriförklarats överfördes till förvaringsinstitutets tillämpningsområde. I en del yttranden från medicinskt håll har man ej heller ställt sig främmande för denna tanke. Att 1937 års lag sättes i kraft synes emellertid vara en nödvändig förutsättning för att en lagstiftning, som bryter nuvarande praxis på tillräknelighetsområdet, skall kunna genomföras. Dessförinnan torde i anslutning till strafflagberedningens förslag vissa jämkningar i 1937 års lag böra vidtagas. Jag återkommer till denna fråga i det följande. I vad mån i övrigt böra vidtagas särskilda åtgärder inom

det straffrättsliga reaktionssystemet för att ytterligare säkerställa den lämpligaste behandlingen av psykopater synes mig delvis böra bli beroende på erfarenheten. Frågan läser komma att uppmärksammas av strafflagberedningen vid dess fortsatta arbete.»

Departementschefen har vid lagrådsremissen vidare anfört:

»Jag övergår nu till frågan om straffriförklaring av andra psykiskt abnorma än psykopater, i första rummet de egentligt sinnessjuka. — — —

Enligt min mening är det ej lämpligt att i tillräknelighetsbestämmelserna röra sig med ett sinnessjukdomsbegrepp som alltför mycket avviker från vanligt språkbruk. Beredningens förslag synes särskilt i fråga om tillfälliga omtöckningar vara otillfredsställande från denna synpunkt. Dessa tillstånd torde böra upptagas för särskild reglering i enlighet med vad jag i det följande vill närmare angiva. Vad angår övriga tillstånd som här åsyftas — själsliga förändringar som sammanhånga med åldrandet, vissa neurotiska spänningstillstånd och liknande företeelser — vill jag till en början framhålla, att någon erinran ej torde vara att framställa mot att de skola kunna medföra straffriförklaring om de äro av tillräckligt genomgripande natur. För vanligt språkbruk torde det icke heller vara främmande att i dylika fall tala om sinnessjukdom, därest det gäller tillstånd av någon varaktighet. Ett särskilt omnämnande av sådana tillstånd vid sidan av sinnessjukdom synes mig fördenskull ej erforderligt för att straffriförklaring skall kunna följa då sådan är motiverad. Om tillfälliga omtöckningar bli föremål för särskild reglering, torde övriga här avsedda fall komma in under denna straffrihetsgrund.

Beträffande de tillfälliga psykiska rubbningarna har beredningen såsom exempel å sådana som kunde betecknas såsom sinnessjukdom anfört transitoriska epileptiska tillstånd, feberomtöckningar och andra akuta förvirringar. Beträffande tillstånd av höggradig affekt och liknande rubbningar har beredningen uttalat, att för frågan om straffrihet i dessa fall borde vara avgörande huruvida affekten bottnade i en psykisk abnormitet av sådant slag att straffrihet borde följa eller om den hade sitt ursprung i normalpsykologiska faktorer. Straffrihet borde enligt beredningens mening medgivas endast i det förra fallet men icke i det senare.

Beredningens terminologi avviker som jag nyss nämnt på denna punkt alltför mycket från allmänna språkbruket. Det synes sålunda, såsom Stockholms rådhusrätt anfört, oegentligt att som sinnessjukdom beteckna t. ex. tillståndet hos en person som tillfälligt omtöcknats av ett slag i huvudet och på grund därav bör straffriförklaras för vad han i detta tillstånd företagit sig. Enligt min mening erfordras fördenskull en särskild bestämmelse om straffrihet för sådana övergående rubbningar av själsvksamheten, som här avses. De tillstånd som åsyftas torde lämpligen kunna betecknas som tillfällig sinnesförvirring. För att straffrihet av sådan grund skall äga rum förutsätter jag, att den övergående rubbningen av själsvksamheten inneburett ett höggradigt omtöckningstillstånd. Jag är ense med beredningen, att

högradig affekt och liknande tillstånd icke böra i och för sig föranleda straffrihet. De torde icke heller enligt allmänna språkbruket benämnas sinnessförvirring. — — —

Jämte sinnessjukdom har beredningen enligt vad jag förut nämnt såsom grund för straffrihet angivit sinnesslöhet. Med detta uttryck har beredningen förklarat sig avse en intellektuell utvecklingshämning som är så djupgående att den oundvikligen medför en särställning i förhållande till andra människor. Beredningen har sålunda med sinnesslöhet åsyftat mera högradig intellektuell undermålighet, men har med hänsyn till de hittills använda intelligensmätningarnas begränsade tillförlitlighet icke ansett sig kunna fixera begreppets innebörd vid någon bestämd intelligensålder. Beredningen har likväl uttalat, att gränsen för sinnesslöhet givetvis måste förläggas högst betydligt lägre än vid en utvecklingsnivå omedelbart under den vid 15 år vanliga. Vid avgörande av frågan, om sinnesslöhet skulle anses föreligga, borde den i intellektuella defekter grundade sociala inkapaciteten tillmätas väsentlig betydelse.

Vad beredningen sålunda anfört har så gott som utan undantag godtagits i yttrandena. Jag är ense med beredningen om att intellektuell utvecklingshämning, som skall kunna medföra straffrihet, bör vara av sådan art att den grundar en verklig undantagsställning. En definition av begreppet sinnesslöhet har givits i lagen den 30 juni 1944 (nr 477) om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa. Enligt 1 § i denna lag förstås med sinnesslö i lagen den som på grund av bristande förståndsutveckling icke kan tillgodogöra sig folkskolans vanliga undervisning eller hjälpundervisning. I det betänkande som låg till grund för lagen uttalades bl. a. att barn med en s. k. intelligenskvot under 65 alltid borde hänvisas till sinnesslöskola, förutsatt att intelligensundersökningen utförts riktigt. Den uppfattning av begreppet sinnesslöhet som kommit till uttryck i nämnda lagrum och motivuttalande bör enligt min mening vara vägledande även i nu förevarande sammanhang. Jag avser härmed att genomföra en inskränkning i den tillämpning av straffriklaringsföreläggning på grund av intellektuell utvecklingshämning som på senare tid förekommit.

Härefter vill jag behandla frågan, om kausalsamband mellan den psykiska abnormiteten och den brottsliga gärningen skall krävas för att straffrihet skall äga rum. Enligt beredningens förslag förutsättes, såsom jag förut nämnt, att gärningen skett under inflytande av den psykiska abnormiteten (sinnessjukdom eller sinnesslöhet). — — —

För egen del kan jag icke finna, att införandet av krav på kausalsamband skulle innebära någon vinst. Snarare är enligt min mening att befara, att det kan leda till en ojämn tillämpning. Man synes även kunna anföra humanitära skäl mot att tillgripa straff i sådana fall, då kausalsamband icke kan påvisas. Beträffande de av beredningen anförda exemplen vill jag framhålla, att i den mån dylika tillstånd äro att räkna såsom sinnessjukdom, behovet av medicinsk vård torde framträda med sådan styrka att det motiverar straff-

friförklaring, även om man i något fall till äventyrs skulle våga påstå att kausalsamband mellan det sjukliga tillståndet och den brottsliga gärningen icke är för handen.

Såsom en spärr mot obefogade straffriförklaringar torde den föreslagna bestämmelsen vara utan nämnvärd betydelse. En bestämmelse i syfte att bereda domstolen stöd för att i vissa fall avvika från en alltför extrem medicinsk uppfattning kan visserligen från domstolarnas synpunkt te sig önskvärd. Såsom jag förut framhållit är det emellertid att förvänta att den psykiatriska sakkunskapen — såsom också bestyrkts i yttrandena — i och med den ökade differentieringen av fångvården kommer att visa större förståelse för de synpunkter som kunna anföras mot straffriförklaring i alltför vidsträckt omfattning. För övrigt erkännes även från läkarnas sida, att avgörandet i tillräknelighetsfrågor ligger i domstolens hand och att läkarnas utlåtanden endast äro rådgivande. En annan sak är, att domstolen givetvis kan ha svårt att avvika från vad som föreslagits från psykiatriskt håll. En bestämmelse som direkt åsyftar att giva domstolen stöd för att efter eget skön göra avsteg från de särskilt sakkunnigas uppfattning synes mig dock vara av tvivelaktigt värde. Härtill kommer, att beredningen förutsätter, att domstolen skulle i särskild grad taga ansvaret för avgörandet i ett avseende som bereder den utbildade psykiatern och fackmannen speciella svårigheter.

Av allmänna processuella regler följer, att domstolen — liksom eljest när den anlitar särskild sakkunskap för att erhålla vägledning i uppkommande spörsmål — äger pröva huruvida psykiatern framlagt skäl för sin åsikt. Såsom strafflagberedningen framhållit, förutsättes för att sinnessjukdom eller sinnesslöhet skall anses föreligga väsentliga och djupgående avvikelser från det normala; det skall sålunda av den verkställda beskrivningen framgå, att den tilltalade företer dylika avvikelser. Särskilt i fråga om dem som förklarats vara sinnesslöa har domstolen också viss möjlighet att genom egna iakttagelser bilda sig en uppfattning om graden av intellektuell utvecklingshämning, ehuru dylika iakttagelser såsom kontroll å ett sakkunnigutlåtande få värderas med försiktighet. Vad angår psykopaterna har domstolen städse att konstatera dels huruvida de av psykiatern beskrivna avvikelserna från det normala äro väsentliga dels och huruvida på grundval av den psykiatriska undersökningen behovet av medicinsk vård framstår som så dominerande, att straffriförklaring bör äga rum.

I formellt hänseende vill jag påpeka, att psykiatern enligt min åsikt icke bör i sitt utlåtande göra något uttalande huruvida det sinnessillstånd som förelegat hos den undersökta personen vid gärningens begående är av beskaffenhet att hänföras under 5 kap. 5 § strafflagen. Utlåtandet bör endast innehålla en medicinsk beskrivning och bestämning av vederbörandes psyke; i fråga om psykopater erfordras därjämte till domstolens ledning ett om-döme, huruvida enligt psykiaterns uppfattning rent medicinsk vård är behövlig.

I detta sammanhang torde även böra nämnas, att jag vill förorda att me-

dicinalstyrelsens centrala granskning av de psykiatriska utlåtandena bibehålles och att på så sätt en viss garanti vinnes för att de enskilda psykiatrerna icke göra några större avsteg från härskande åskådning. Dessutom skall naturligtvis domstolen ha möjlighet att i tveksamma fall särskilt inhämta medicinalstyrelsens yttrande. Att den centrala medicinska instansen skulle söka giva straffrihetsgrunderna en vidare innebörd än som överensstämmer med de synpunkter som legat till grund för en ny lagstiftning i ämnet synes icke behöva befaras. Det är självfallet, att denna myndighet har sin del i ansvaret för att tillämpningen följer de närmare bestämmingar som statsmakterna givit i motiven. Jag vill här framhålla, att de synpunkter jag i det föregående anlagt på frågan icke torde utgöra hinder för att den medicinska vetenskapen i tillräknelighetsfrågor tillgodoför tillämpningen nya forskningsresultat inom rättspsykiatrin.

I enlighet med det anförda vill jag föreslå, att 5 kap. 5 § strafflagen får — såsom första stycke — upptaga stadgande, att gärning, som begås av den som är sinnessjuk eller sinnesslö eller eljest till sin sinnesbeskaffenhet avviker så från det normala att han bör omhändertagas för särskild vård, skall vara strafflös. I ett andra stycke bör föreskrivas, att straff ej heller må ådömas för gärning, som någon begår i tillfällig sinnesförvirring.

Beträffande innebörden av föreskriften i första stycket vill jag erinra, att enligt 2 kap. 15 § strafflagen såsom straff räknas jämväl avsättning eller mistning av befattning på viss tid som kan ådömas dem som innehava ämbete, tjänst eller annan allmän befattning. Avsättning eller suspension må följaktligen ej ådömas den som enligt det föreslagna stadgandet är strafflös. Förslaget intager härutinnan samma ståndpunkt som gällande lag. Däremot kunna i avlöningsreglementen o. d. finnas bestämmelser som bereda möjlighet att avstånga vederbörande från tjänsten eller förtidspensionera honom på grund av hans sinnesbeskaffenhet.

Såsom anges i 2 kap. 20 § strafflagen straffas brott i några fall med vissa i strafflagen särskilt angivna påföljder. Även beträffande dessa påföljder torde gälla, att de icke kunna ådömas den som är strafflös på grund av sin sinnesbeskaffenhet. Emellertid vill jag nämna, att straffrättskommittén upptagit till övervägande att föreslå en ändring på denna punkt. Inom specialstraffrätten är det beroende på innebörden i varje särskilt fall av givna bestämmelser om förverkande eller dylikt, huruvida de för sin tillämpning förutsätta att någon dömes till ansvar för sin gärning.

I redaktionellt hänseende vill jag nämna, att uttrycket »annan rubbning av själsverksamheten», som i flera lagar använts vid sidan av sinnessjukdom och sinnesslöhet i samband med reglering av psykisk abnormitets inverkan på den civilrättsliga handlingsförmågan, syntes mig icke böra användas såsom beteckning å psykopati. Rent språkligt leder nämnda uttryck tanken närmast på sådana fall, då vederbörande tillfälligt varit i ett sinnessillstånd som avviker från det för honom normala, medan det utmärkande för psykopaterna är att deras abnormitet är bestående. Härjämte är emellertid att märka, att enligt uttalanden i förarbetena till 1924 års lag om förmynderskap med »annan

rubbnings av själsverksamheten» åsyftats bland annat lägre grader av hämmad själsutveckling, vilka icke kunde betecknas som sinnesslöhet. Nämda uttryck skulle sålunda, om det komme till användning i nu förevarande sammanhang, bliva missvisande. Jag vill slutligen erinra om att såsom förut nämnts i andra stycket av den föreslagna paragrafen upptagits till behandling tillfälliga rubbningar av själsverksamheten, vilka betecknats som tillfällig sinnnesförvirring. Det har även med hänsyn härtill icke ansetts lämpligt att i första stycket använda uttrycket »annan rubbning av själsverksamheten».

Av vad förut anförts framgår, att begreppet sinnessjuk i förslaget användes i en trängre betydelse än i sinnessjuklagen. Att fördenskull i detta sammanhang ändra terminologien i sinnessjuklagen synes mig icke påkallat. En sådan ändring tarvar överväganden från flera synpunkter som icke blivit utredda i ärendet.

I samband med att strafflagberedningen framlagt förslag om nya tillräknelighetsbestämmelser har beredningen tillika föreslagit upphäva av 5 kap. 6 § strafflagen, som innehåller stadgande om straffnedläggning för den som vid brottets begående lidit av själslig abnormitet. — — —

I åtskilliga yttranden ha, såsom jag förut angivit, invändningar framställts emot beredningens förslag att upphäva 5 kap. 6 § strafflagen. Därvid har påpekats, att även om det vore irrationellt och mindre tillfredsställande att brottslingar, som på grund av sin psykiska abnormitet vore farligare och svårare att påverka än andra, erhöle lägre straff, det likväl vore önskvärt att bibehålla möjligheten till strafflindring för andra kategorier av själsligt abnorma. I vissa yttranden har man härvid förordat, att dylika bestämmelser infördes i en allmän strafflindringsparagraf, medan i andra yttranden uttalats att 5 kap. 6 § strafflagen borde bibehållas i omarbetat skick.

Enligt min mening hör frågan om strafflindring i vissa fall på grund av psykisk abnormitet nära samman med frågan om ett allmänt stadgande om strafflindring på grund av särskilda omständigheter. Denna fråga skall enligt direktiven för strafflagberedningen upptagas vid den fortsatta utredning som ankommer på beredningen. I avvidan på resultatet av denna utredning synes det mig icke böra ifrågakomma att nu upphäva nyssnämnda lagrum. Därav skulle kunna förledas, att under en mellanperiod skulle komma att saknas en strafflindringsbestämmelse, som sedermera återinfördes i en eller annan form. Detta kan med hänsyn till önskvärdheten av konsekvens i lagstiftningen icke vara lämpligt. Även om behovet av en allmän bestämmelse om strafflindring i vissa fall på grund av psykisk abnormitet icke är särskilt framträdande, torde en sådan bestämmelse likväl vara av värde för att utmärka, att avsikten är att en dylik omständighet bör beaktas. Särskilt i fråga om debila torde det också kunna förekomma fall, då det skulle vara stötande att icke kunna underskrida det ordinära straffminimum. Det är mindre lämpligt att i sådana fall tvinga domstolen att utdöma ett högre straff än den på goda grunder anser skäligt och att alltså hänvisa vederbörande att söka rättelse nådevägen. Jag förordar därför, att paragrafen bibehålles i modifierad form.

Vad angår utformningen av en ny bestämmelse i nu berörda hänseende är av vikt, att denna icke uppfattas som ett åläggande att nedsätta straffet, när viss psykisk abnormitet, som ej bör föranleda straffrihet, föreligger. Det bör icke förekomma, att farliga brottslingar erhålla strafflindring på grund av sina psykiska egenheter. Denna begränsning torde framträda med tillräcklig tydlighet, om i lagrummet angives att domstolen efter omständigheterna skall pröva, om och i vad mån straffet må nedsättas under vad i allmänhet å gärningen följa bort. Stadgandet torde böra äga tillämpning i fråga om gärning, som begås av någon, som till sin sinnesbeskaffenhet avviker från det normala, såframt gärningen icke är strafflös enligt 5 §, samt i fråga om gärning som någon begår i annat tillstånd av tillfälligt rubbad själsverksamhet än i sistnämnda paragraf avses. Med tillstånd som sist sagts åsyftar jag en mindre betydande rubbning av själsverksamheten än sådant höggradigt omtöckningstillstånd som avses med uttrycket sinnesförvirring.

Liksom enligt gällande rätt bör självförvällat rus icke anses såsom sådan rubbning av själsverksamheten, som bör föranleda straffnedsättning. Särskild föreskrift härom torde icke vara erforderlig.

I samband med genomförandet av 1937 års lagstiftning om förvaring och internering stadgades genom lag den 18 juni 1937, som träder i kraft den dag Konungen förordnar, att 5 kap. 6 § strafflagen skulle erhålla ett tillägg, innebärande en erinran att i vissa fall kunde, enligt vad därom funnes särskilt stadgat, i stället för straff användas förvaring i säkerhetsanstalt. En dylik erinran bör givetvis kvarstå i strafflagen, men synes ej lämpligen böra upptagas i samma lagrum, som medger straffnedsättning på grund av psykisk abnormitet. — — — Jag föreslår fördenskull att såsom en ny paragraf, betecknad 6 a §, i 5 kap. strafflagen upptages föreskrift att i vissa fall, då någon, som begått brott, till sin sinnesbeskaffenhet avviker från det normala, må i stället för straff användas förvaring i säkerhetsanstalt, varom stadgas i särskild lag. Den föreslagna lydelsen anknyter till ett förslag om vissa ändringar i 1937 års förvarings- och interneringslag, för vilket jag skall redogöra i det följande.

Såsom förut nämnts har beredningen i sitt betänkande även upptagit förslag till lag om ändrad lydelse av 33 § strafflagen för krigsmakten, som bl. a. innehåller förbud att ådöma den dödsstraff, som vid gärningens begående saknat förståndets fulla bruk på sätt i 5 kap. 6 § allmänna strafflagen sägs. Beredningen har ansett att ett dylikt förbud alltjämt borde bestå beträffande den som begått brott under inflytande av själslig abnormitet utan att på grund därav vara fri från straff. Till denna ståndpunkt kan jag — fränsett att något krav på kausalsamband icke synes böra uppställas — ansluta mig. I samband med den omformulering av stadgandet beredningen vidtagit med hänsyn till beredningens förslag om upphävande av 5 kap. 6 § allmänna strafflagen har beredningen ansett, att även en annan jämkning borde vidtagas. Enligt paragrafens nuvarande lydelse gäller, att den som vid gärningens begående saknat förståndets fulla bruk liksom den som därvid icke fyllt aderton år skall i stället för dödsstraff ådömas straffarbete från och med sex till och med tio år. Enligt beredningens för-

slag skall denna föreskrift utgå. Till stöd för denna ändring har beredningen anfört, att anledning icke syntes föreligga att för den som begått brott under inflytande av själslig abnormitet utan att på grund därav vara fri från straff nedsätta livstids straffarbete till tidsbestämt sådant straff, och beträffande den som vid brottets begående ej fyllt aderton år har beredningen erinrat, att den gällande lydelsen av 33 § strafflagen för krigsmakten i förevarande avseende härrörde från en tidigare lydelse av 5 kap. 2 § allmänna strafflagen. Före år 1921 stadgades nämligen i sistnämnda lagrum, att beträffande den som vid brottets begående icke fyllt aderton år dödsstraff eller livstids straffarbete skulle nedsättas till straffarbete från och med sex till och med tio år. I samband med dödsstraffets avskaffande år 1921 inskränktes denna regel till att avse allenast livstids straffarbete. År 1935 erhöll 5 kap. 2 § strafflagen ändrad lydelse, enligt vilken något minimum icke finnes stadgat för det straff som i fråga om den som är under 18 år skall träda i stället för livstids straffarbete. Detta lagrum skall lända till efterrättelse även vid tillämpning av strafflagen för krigsmakten. Till följd härav gäller för närvarande vid tillämpning av denna lag beträffande underårig, att där fråga är om att nedsätta *dödsstraff* till straffarbete på viss tid, tiden för straffarbetet ej får understiga sex år, medan något motsvarande minimum icke finnes föreskrivet när fråga är om att nedsätta *livstids straffarbete* till straffarbete på viss tid. I likhet med beredningen finner jag en dylik olikhet icke vara påkallad, särskilt i betraktande därav att livstids straffarbete i strafflagen för krigsmakten städse är alternativt till dödsstraff. 33 § strafflagen för krigsmakten torde följaktligen i nu ifrågavarande del böra innehålla endast, att dödsstraff ej må ådömas för brott, som någon begår innan han fyllt aderton år, ej heller för brott, som begås av någon, som till sin sinnesbeskaffenhet avviker från det normala, ehuru han icke är strafflös enligt 5 kap. 5 § allmänna strafflagen, eller som någon begår i annat tillstånd av tillfälligt rubbad själverksamhet än i sistnämnda paragraf avses.

De nya tillräknelighetsbestämmelserna böra, såsom jag förut anfört, träda i tillämpning samtidigt med att 1937 års lag om förvaring och internering i säkerhetsanstalt sättes i kraft. Då detta synes kunna ske den 1 januari 1946, vill jag föreslå att tillräknelighetsbestämmelserna träda i kraft nämnda dag. Beträffande den nya 6 a § torde av formella skäl böra angivas, att den i likhet med 1937 års lag skall träda i kraft den dag Konungen förordnar.»

Lagrådet.

Lagrådet, som den 2 mars 1945 avgivit utlåtande över de remitterade lagförslagen, har beträffande förslaget till lag om ändring i 5 kap. strafflagen gjort följande uttalanden av mera allmän innebörd:

»Under förarbetet till det framlagda ändringsförslaget har så gott som fullständig enighet rått om att strafflagens tillräknelighetsbestämmelser äro i behov av revision. Detta behov betingas väsentligen av att rättstillämpningen, vilken sedan lång tid tillbaka utvisar bristande överensstämmelse såväl med ordalydelsen i gällande regler som med deras ursprungliga anda och mening,

icke blott blivit osäker och vacklande utan även utvecklats sig i mindre lycklig riktning. Särskilt har, såsom föredragande departementschefen framhållit, straffrifyrklarung kommit att äga rum i alltför vid omfattning. När det gäller att uppdraga riktlinjer för en ny lagstiftning i ämnet, ha däremot meningarna starkt brutit sig. Att så är fallet är icke ägnat att förvåna. Ifrågavarande lagregler omspanna stora och olikartade områden. Vid tillämpningen uppkomma spörsmål, som icke endast avse straff i vanlig mening och därtill anknuten fångvård utan även beröra socialvård i vidsträckt bemärkelse, icke minst sjukvård i vissa former. Å alla dessa områden har under senare tid försiggått en livlig utveckling. Av en ny lag i ämnet kan under sådana omständigheter knappast fordras, att den tillhandahåller en lösning, som kan väntas bestå under längre tid. Lagen får anses fylla rimliga anspråk, om den motsvarar nuvarande utvecklingsskede och lämnar anvisningar för den närmaste framtiden. Denna synpunkt bör hållas i minne, då ställning skall tagas till vissa detaljfrågor. Å andra sidan vore det uppenbarligen icke lyckligt, om uppgiftens vanskligheter och yppade meningsskiljaktigheter föränledde därtill, att revisionen stannade vid att lagfästa det nuvarande rättstillståndet. Därest en förbättring av den ordning, som för närvarande gäller i praxis, icke ernås, torde en revision lämpligen böra anstå till dess att strafflagens allmänna del upptages till översyn i ett sammanhang. Under tiden kan reformarbetet inom andra straffrättsområden antagas ha fortskridit så långt, att ett säkrare underlag vunnits för en lösning även av frågan om tillräknelighetsbestämmelsernas ändamålsenliga utformning. Särskilt må framhållas, att denna fråga står i nära samband med det fortgående arbetet på straffsystemets ytterligare utbyggnad. Med hänsyn härtill är det icke osannolikt, att tillräknelighetsproblemet kan komma att i en nära framtid angripas från nya utgångspunkter.»

Vid 5 § i det remitterade förslaget till lag om ändring i 5 kap. strafflagen har lagrådet anført i huvudsak följande:

»Ehuru innebörden av begreppen sinnessjukdom och sinnesslöhet icke är oomtvistlig, kan ingen tvekan råda om att en ny lag måste upptaga både sinnessjukdom och sinnesslöhet såsom straffrihetsgrunder. Beträffande de själsliga avvikelser, vilka pläga sammanföras under beteckningen psykopati, ha vägande skäl anført för att brottsliga gärningar, förövade av psykopater, i allmänhet icke böra undantagas från reaktion inom straffsystemets ram. Å andra sidan måste det anses ådagalagt, att en del psykopater förete rubbningar av den art att de i straffrättsligt hänseende böra inordnas under förevarande paragraf. Att i lag fastställa, under vilka betingelser psykopati skall vara straffrihetsgrundande, möter stora svårigheter. Det torde i själva verket vara omöjligt att ens genom vetenskaplig beskrivning draga en klar skiljelinje mellan de fall, som här avses, och övriga fall av psykopati. Att så är förhållandet sammanhänger med att till psykopati hänföres psykisk abnormitet av mycket skiftande och ofta svårbestämd natur. — — —

Även med vederbörlig hänsyn till att en oangriplig uppdelning av psykopatfallen icke låter sig genomföra synes det föreslagna stadgandet icke in-

nebära en tillfredsställande lösning av det föreliggande problemet. Till en början må erinras, att — även om straffrättsliga synpunkter lämnas åsido och syftet närmast är att utfinna den för varje särskilt fall lämpligaste behandlingen — det är svårt att uppställa tillräckligt fasta normer. Detta sammanhänger med att rent medicinsk terapi enligt hittills vunnen erfarenhet oftast visat sig utsiktslös samt att den individuella behandlingen — där sådan överhuvud kan vara av någon betydelse — i stället måste inriktas på att genom fostran, yrkesutbildning och liknande åtgärder åstadkomma en social anpassning. Vål är vårdbehovet i vissa fall av den art, att behandlingen bör bli jämförlig med den, som ägnas de sinnessjuka, men också om nämnda fall gäller, att vårdens anordnande väsentligen är ett organisatoriskt spörsmål. Lösningen härav ingår såsom led i ett större sammanhang, och dessa organisationsfrågor ha ännu icke blivit fullständigt utredda.

Mot det föreslagna stadgandet kunna anmärkningar framställas jämväl ur andra synpunkter. De gällande tillräknelighetsbestämmelserna avse att reglera den psykiska abnormitetens inverkan på det straffrättsliga ansvaret för gärningar, vilka objektivt te sig såsom brott. I enlighet härmed skall prövas, om gärningsmannens sinnesbeskaffenhet är sådan, att han kan anses tillräknelig för sin handling eller icke. Befinnes han tillräknelig, utmätas straff, i annat fall följer straffriförklaring. I samband med sinnessjukvårdens utveckling och straffsystemets fortgående differentiering har emellertid, i strid mot lagens mening, huvudvikten stundom kommit att läggas å spörsmålet om den reaktion å brottet, som i det enskilda fallet är den lämpligaste framför allt med hänsyn till brottslingens person. Härvid har själva tillräknelighetsfrågan fått träda tillbaka. Vid sinnesundersökningar är det ej ovanligt, att man till en början endast söker vinna klarhet om den behandlingsform, som bör förekomma, samt först i andra hand klassificerar fallet enligt lagens tillräknelighetsregler, varvid det lagrum väljes, som svarar mot den önskade behandlingsformen. I förslaget synes detta betraktelsesätt ha vunnit ett visst godkännande, såvitt angår psykopater. Att från vårdbehovet sluta till den tilltalades ansvarighet är dock mindre egentligt; avgörandet i tillräknelighetsfrågan blir då i själva verket beroende av omständigheter, som i stället borde vara följden av ett förut träffat avgörande. Vidare må framhållas, att förslaget, frånsatt vad däri förekommit rörande straffrihet för vissa psykopater, icke kan anses innefatta någon principiell avvikelse från gällande lag, vilken såsom förut antytts utgår ifrån att domaren har att med hänsyn till sinnesbeskaffenheten hos den tilltalade bedöma dennes tillräknelighet. Enligt den utformning förslaget erhållit skulle nämligen sinnessjukdom och sinnesslöhet allttjämt utan vidare medföra straffrihet, medan i fråga om psykopater vårdbehovet skulle tillmätas avgörande betydelse. Att på så närliggande fall som dessa använda olika principer är tydligen icke lämpligt. Nu torde visserligen kunna invändas, att det särskilda vårdbehovet — trots principiella betänkligheter — må tjäna såsom praktiskt kunnateten på det psykopatkiientel, varom här är fråga. Det är emellertid tvevelaktigt, huruvida den i stadgandet använda bestämningen träffar en-

dast de psykopater, som till sin sinnesbeskaffenhet på sådant sätt avvika från det normala, att straffrihet är motiverad. Vård skall nämligen — såsom i departementschefens yttrande framhållits — kunna beredas även psykopater, som icke böra fritagas från ansvar för sina handlingar och följaktligen skola dömas till straff. Den föreslagna avfattningen kan därför tänkas medföra en oriktig tolkning av lagens vårdbegrepp och därmed risk för att psykopater komma att straffriförklaras i en icke avsedd utsträckning. Vad nu sagts rubbas icke av att till uttrycket vård knutits bestämmingen »särskild»; härav kan icke otvetydigt utläsas, att det icke är fråga om vård inom straffsystemets ram. Visserligen skulle denna brist i uttryckssättet måhända kunna avhjälpas, om det tydligare angåves, att vårdbehovets medicinska karaktär har avgörande betydelse, men ett sådant förtydligande undanröjer varken de erinringar, som redan gjorts mot det remitterade förslaget, eller andra anmärkningar, som kunna framställas mot detsamma. Genom att frågan om ansvaret ställes i direkt beroende av vårdbehovet föreligger under alla förhållanden fara, att avgörandet kommer att ske endast med hänsyn till vad som av medicinska skäl är bäst för den tilltalade och utan tillbörligt beaktande av kriminalpolitiska synpunkter; straffrättsliga och därmed även allmänpreventiva hänsyn skjutas alltför mycket åt sidan. Det föreslagna stadgandet är olämpligt även av annan grund. Liksom enligt gällande rätt skall prövning av tillräknelighetsfrågan alltjämt tillkomma domstolen. Att ingå i bedömande av vårdbehovet, som är en övervägande medicinsk angelägenhet, kan emellertid bli en uppgift, som överstiger domstolens förmåga, och avgörandet kan därför komma att i verkligheten ligga hos undersökningsläkaren eller medicinalstyrelsen. Genom en sådan ordning åstadkommes icke den fastare och mera enhetliga reglering, som efterlyses på detta område. Det kan befaras, att förslaget — i stället för att hindra straffriförklaring i alltför vid omfattning — komme att medföra, att psykopater i minst lika stor utsträckning som för närvarande förklaras strafflösa.

Av det anförda framgår, att tillräkneligheten icke bör bestämmas efter det föreliggande vårdbehovet. En dylik lösning är principiellt icke tillfredsställande och är även förenad med praktiska olägenheter. Enligt lagrådets mening bör en sådan reglering eftersträvas, att tillräkneligheten bedömes omedelbart efter den tilltalades sinnesbeskaffenhet. Ur principiell synpunkt är denna ordning att föredraga, och den är ej förbunden med de olägenheter av praktisk art, som enligt vad förut anförts skulle följa med det remitterade förslaget.

Vid utformningen av en regel i enlighet med lagrådets nu angivna ståndpunkt gäller det att så objektivt som möjligt karakterisera de sinnestillstånd, som i fråga om psykopater böra medföra otillräknelighet. Såsom en naturlig anknytning erbjuder sig en jämförelse med de sinnestillstånd, som i andra fall oomtvistligt skola utgöra grund för straffrihet. Emellertid förhåller det sig så, att graden av de brister, som den psykopatiskt belastade företer på känslö- och viljelivets område, skäligen icke bör utan vidare vara bestämmande vid en dylik jämförelse. Exempelvis böra de psykopater, vilka äro ut-

präglad känslökalla och amoraliska och således till graden kunna anses utvisa stor avvikelse från det normala, icke enbart på denna grund straffrifyrkla-
ras. Att de i regel äro normalt utrustade i intellektuellt avseende måste inver-
ka på bedömandet av tillräkneligheten för begångna gärningar och avlägsnar
i väsentlig mån betänkligheterna mot reaktion inom det straffrättsliga syste-
met. Jämförelsen bör således icke avse de sinnesslöa; dessa utgöra med hän-
syn till sin intellektuella undermålighet en kategori för sig i tillräknelighets-
hänseende. För att jämförelsen skall bli riktig måste hänsyn tagas till den
allmänna symptombilden, så att under förevarande stadgande inrymmas en-
dast den, som till sin sinnesbeskaffenhet är att jämföras med en sinnessjuk.
Det bör understrykas, att en dylik ordning — såsom ordalagen utmärka —
innefattar krav på full likvärdighet med sinnessjukdom; härmed avses, lik-
som i förslaget i övrigt, allenast sjuklig förändring i själslivet av mera djup-
gående natur. En obetydlig avvikelse från det psykiska normaltillståndet kan
således ej anses tillräcklig, utan avgörande bör vara, huruvida gärningsman-
nen saknar förmåga att tillnärmelsevis normalt fylla en plats i arbets- och
samhällslivet.

På grund av det anförda vill lagrådet förorda, att åt paragrafens första
stycke gives det innehållet, att gärning, som begås av sinnessjuk eller den
som till sin sinnesbeskaffenhet är att jämföras med sinnessjuk, skall vara
strafflös och att samma lag skall vara i fråga om gärning, som begås av sin-
nesslö. Lagrådet inser väl, att icke heller ett sådant stadgande utesluter
vissa svårigheter i tillämpningen, men dessa äro enligt lagrådets förmenande
avsevärt mindre än de, som skulle följa av det remitterade förslaget. Av sär-
skild vikt är, att lagrådets förslag lämnar domstolarna bättre stöd i deras
strävan att hålla straffrifyrklingarna inom tillbörliga gränser.

Vad angår paragrafens andra stycke finner lagrådet lika med departe-
mentschefen riktigt, att de tillstånd av tillfällig omtöckning, som böra med-
föra strafflöshet, upptagas till särskild reglering. Att såsom strafflagbered-
ningen föreslagit inbegripa dessa tillstånd under beteckningen sinnessjukdom
låter sig svårligen göra. En sådan terminologi avviker alltför mycket från
det allmänna språkbruket. Det kan emellertid ifrågasättas, huruvida det i
remitterade förslaget använda uttrycket »tillfällig sinnesförvirring» utgör en
riktig beteckning för det sinnestillstånd, varom här är fråga. För att en
övergående rubbning av själsverksamheten skall medföra straffrihet bör, så-
som departementschefen anför, krävas att rubbningen inneburit ett hög-
gradigt omtöckningstillstånd. Gärningsmannen bör sålunda ha fullständigt
saknat herravälde över sin vilja eller förmåga att inse handlingens bety-
delse. Tydligt är även, att höggradig affekt eller liknande tillstånd icke bör
i och för sig leda till straffrihet. Beteckningen tillfällig sinnesförvirring synes
emellertid kunna föranleda den oriktiga uppfattningen, att även ett lättare
omtöckningstillstånd eller en stark affekt medför strafflöshet. Det må an-
märkas, att i gällande lag upptagits inskränkande bestämmingar, som äro äg-
nade att undanröja en sådan missuppfattning. Ifrågavarande straffrihets-
grund torde hittills ha åberopats ytterst sällan, och behovet att beakta några

undantagsfall bör icke föranleda, att möjlighet nu öppnas till strafffrihet i en icke önskad utsträckning. Stadgandets innebörd torde komma till ett rik-
tigare och tydligare uttryck, därest såsom villkor för strafffrihet alltjämt an-
gives, att sinnesförvirringen är av den art, att gärningsmannen ej vet till sig.

Enighet torde råda om att sådan omtöckning, som har sin grund i själv-
förvållat rus, icke skall medföra strafffrihet. Departementschefen har emel-
lertid icke funnit erforderligt att upptaga någon bestämmelse härom och
såsom skäl för denna ståndpunkt anført, att sådant rus icke enligt allmänna
språkbruket innefattas under uttrycket sinnesförvirring. Med hänsyn till den
mycket stora praktiska betydelsen av detta undantag synes det dock betänk-
ligt att här lita endast till det gängse språkbruket. Detta torde näppeligen
äga tillräcklig fasthet. Även om omtöckning framkallad av alkohol icke be-
tecknas såsom sinnesförvirring, torde osäkerhet kunna råda beträffande så-
dana tillstånd, som ha sin grund i användning av narkotiska medel. Av be-
tydelse är även att andra stycket i förevarande paragraf i dess nuvarande
lydelse föreskriver, att sinnesförvirring, som där avses, ej medför strafflös-
het, med mindre gärningsmannen råkat i detta tillstånd utan egen skuld.
Frånvaron av en sådan bestämmelse kan icke minst med hänsyn till lagens
nuvarande avfattning föranleda missförstånd. I varje fall kommer det nya
stadgandet att förlora i tydlighet. På grund härav hemställes, att nämnda
begränsning av strafflösheten upptages i förslaget. Med användning av nyare
terminologi skulle denna begränsning kunna uttryckas så, att strafflöshet
inträder allenast om gärningsmannen utan eget vållande råkat i sinnestill-
stånd, varom här är fråga. Å andra sidan saknas icke skäl för att bibehålla
uttrycket »utan egen skuld». Detta uttryck, som innefattar frånvaro av så-
väl uppsåt som vållande i inskränkt mening, återfinnes nämligen på andra
ställen i strafflagen.»

6 § i det remitterade förslaget till lag om ändring i 5 kap. strafflagen har
föranlett följande uttalanden av lagrådet:

»Det föreslagna stadgandet innefattar i förhållande till gällande lag en
jämkning så till vida, att domstolen enligt uttrycklig föreskrift skall från fall
till fall pröva, huruvida straffnedsättning bör äga rum i anledning av psykisk
abnormitet, som icke föranleder strafffrihet. Den sakliga betydelsen av denna
ändring får dock icke överskattas. Gällande lagstadgande torde i allmänhet
icke ha uppfattats såsom ett åläggande att under där meddelade förutsätt-
ningar nedsätta straffet (jämför SOU 1937: 3 s. 37). I varje fall är intet före-
skrivet om måttet av straffnedsättningen, vilken alltså kan bli hur liten som
helst. I motiveringen till det föreslagna stadgandet har framhållits, att detta
borde äga begränsad räckvidd, och enligt departementschefens uttalande hade
med tillräcklig tydlighet angivits, att stadgandet icke skulle kunna åberopas
beträffande farliga brottslingar, vilka oaktat psykiska egenheter icke borde er-
hålla strafflindring. Riktigheten av detta uttalande kan emellertid ifråga-
sättas, särskilt i betraktande av att förutsättningarna för stadgandets till-
lämpning vidgats i förhållande till gällande lag. Enligt paragrafen i dess nu-
varande lydelse kan straffnedsättning ifrågakomma för den, som finnes ha

saknat förståndets fulla bruk till följd av kropps- eller sinnessjukdom, ålderdomsvaghet eller annan, utan egen skuld, iråkad förvirring, under det att någon motsvarande begränsning icke återfinnes i förslaget. Detta har avseende å var och en, som vid gärningens begående — utan att kunna anses strafflös enligt 5 § — avvikit från normal sinnesbeskaffenhet eller befunnit sig i tillstånd av tillfälligt rubbad själsverksamhet. Denna avfattning kan föranleda den tolkningen, att varje än så obetydlig avvikelse från det normala skall kunna tjäna såsom straffnedsättningsgrund, och en sådan tolkning är ägnad att, utan motsvarande nytta, öka antalet sinnesundersökningar i brottmål av skilda slag. Oavsett vad nu anmärkts vill lagrådet för sin del understryka, att en allmän regel om straffnedsättning vid förminskad tillräknelighet överhuvud är föga rationell. Den begränsade räckvidd, som stadgandet rimligen bör erhålla, blir lätt förbisedd. Eftersom stadgandet formellt gäller för alla, som lida av själslig abnormitet, lär icke kunna undgås, att lagen blir åberopad i mycket stor utsträckning och även beträffande sådana tilltalade, vilkas själsliga avvikelser icke böra utgöra anledning till strafflindring. Det ligger i öppen dag, att därmed följer fara för att stadgandet jämväl kommer i tillämpning i en omfattning, som icke svarar mot lagens mening. Vad nu sagts bekräftas för övrigt av rättspraxis från senare tid. Den karaktär av allmän regel, som utmärker nu gällande lagstadgande trots förut berörda inskränkningar, har nämligen bidragit till en alltför vittgående tolkning. Det må även framhållas, att i anslutning till sådan rättstillämpning kan följa en benägenhet att i allmänhet utmäta alltför låga straff.

Att utforma lagregeln så, att den direkt utesluter för brott tilltalade, vilka oaktat psykisk abnormitet icke böra åtnjuta den avsedda strafflindringen, lär icke stöta på oöverkomliga svårigheter i lagtekniskt hänseende. Därmed är den av departementschefen föreslagna lösningen dock icke försvarad. De olägenheter, som skulle följa av bifall till det remitterade förslaget, äro så betydande, att andra utvägar måste sökas i syfte att uppnå en bättre ordning. Av vad förut anförts har framgått, att de abnormtillstånd, som böra inverka på straffmätningen, i allmänhet kunna vederbörligen beaktas inom de normala straffskalorna. Behovet av en lagregel i ämnet framträder därför knappast i andra fall än då det lägsta straff, som kan ådömas, ter sig för strängt i förhållande till den tilltalades brottslighet. Med hänsyn härtill bör övervägas, om icke regeln kan inskränkas att avse de undantagsfall, som sist berörts. Eftersom sådana undantagsfall icke äro för handen, med mindre omständigheterna äro synnerligen mildrande, skulle regeln gå ut på möjlighet att under nu angiven betingelse nedsätta straffet under det lägsta straff, som för den brottsliga gärningen är stadgat. Därmed undanröjes den olägenhet, som onekligen skulle uppkomma, därest beredningens ståndpunkt godkändes. Å andra sidan försvagas de betänkligheter, som äro förbundna med det remitterade förslaget. Bestämmelsens karaktär av undantagsstadgande lär praktiskt verka i den riktningen, att förminskad tillräknelighet icke blir åberopad och beaktad i vidare mån än som är avsett och påkallat. Lagrådet förbiser icke, att även en regel av antytt innehåll lämnar rum för

vissa invändningar. Det kan sålunda anmärkas, att den, såvitt angår straffmätning inom de normala strafflatituderna, förutsätter en oskriven regel om straffnedsättning med hänsyn till förefintlig själslig abnormitet. Denna anmärkning kan dock bemötas med att vägande skäl tala mot en lagregel av sådant innehåll och att ett undantagsstadgande av förut angiven innebörd tjänar till stöd för straffnedsättning även inom straffskalorna. Att i 2 och 9 §§ av förevarande kapitel finnas regler, som avse straffnedsättning jämväl inom straffskalorna, kan icke anses utgöra tillräckligt skäl för att bibehålla samma ordning, såvitt angår straffnedsättning vid förminskad tillräcklighet. Vid tillämpningen av nämnda lagrum föreligger icke någon risk för oriktig eller alltför vidsträckt tolkning. Beträffande straffnedsättning i anledning av själslig abnormitet måste det föreslagna undantagsstadgandet anses tillfyllest, och det försvarar sin plats i lagen till dess att frågan om en allmän straffliindringsparagraf blir aktuell och problemet om själslig abnormitet såsom straffnedsättningsgrund ånyo kommer under behandling. Åt en dylik straffliindringsparagraf gives måhända sådant innehåll, att den icke blir utsatt för de erinringar, som kunna riktas mot förevarande paragraf såväl i dess nuvarande form som i den föreslagna lydelsen. De betänkligheter, som äro förknippade med ett allmänt stadgande i överensstämmelse med det remitterade förslaget, synas i själva verket så stora, att lagrådet i valet mellan genomförandet av detta förslag och upphävande av gällande lagstadgande på sätt beredningen förordat är benäget att lämna företräde åt beredningens ståndpunkt. Stadgandets upphävande skulle vara det verksamaste medlet att hejda en olycklig rättsutveckling. I samband härmed må hänvisas till vad inledningsvis anförts angående de föreslagna ändringarna i förevarande kapitel av strafflagen. Icke minst å det område, som beröres av nu behandlade paragraf, vore det önskvärt, om rättstillämpningen kunde ledas efter fastare principer än hittills varit fallet.

Vad angår den närmare utformningen av en regel i ämnet, är det, såsom redan antytts, jämväl erforderligt att — i anslutning till vad för närvarande är stadgat — begränsa förutsättningarna för paragrafens tillämpning. Den i första stycket angivna straffnedsättningen bör sålunda lämpligen avse allenast den, som i följd av sjukdom eller ålderdomssvagheter eller av annan särskild orsak till sin sinnesbeskaffenhet avviker från det normala, ehuru han ej är strafflös enligt 5 §. På motsvarande sätt bör andra stycket inskränkas att gälla endast i fråga om brottslig gärning, som begås av någon, vilkens själsverksamhet, utan hans eget vållande, av särskild orsak tillfälligt rubbats utan att straffrihet föreligger enligt vad i 5 § är föreskrivet. Att märka är, att enbart subjektiv affektlabilitet, såvitt den faller inom det normala själslivets gränser, icke är ägnad att verka förmildrande; det gäller fastmera att utmäta straffet så, att den tilltalade bibringas motiv att avstå från brottsliga handlingar. Beträffande formuleringen må erinras, att om i 5 § andra stycket såsom villkor för straffrihet upptages frånvaro av skuld till det iråkade sinnestillståndet, motsvarande uttryckssätt bör användas i andra stycket av förevarande paragraf.»

Det remitterade förslaget till lag om ändrad lydelse av 33 § strafflagen för krigsmakten har icke föranlett någon erinran från lagrådets sida.

Propositionen.

Vid föredragning i statsrådet den 2 mars 1945 för beslut om avlämnande av förevarande proposition har *föredragande departementschefen* anfört bland annat följande:

»Såsom jag framhållit i samband med att lagförslagen remitterades till lagrådet är det enligt min mening av stor vikt, att lagstiftaren söker fastställa de huvudsynpunkter som böra vara bestämmande vid bedömande av frågan om straffriförklaring. Det synes mig sålunda icke lämpligt, att — såsom lagrådet antytt — undanskjuta frågan i avbidan på resultatet av det fortgående arbetet på straffsystemet i övrigt. — — —

Beträffande 5 § första stycket har lagrådet ansett tvivelaktigt, huruvida den i det remitterade förslaget föreslagna bestämningen, vilka psykopater som — jämte sinnessjuka och sinnesslöa — borde straffriförklaras, träffade endast de psykopater som till sin sinnesbeskaffenhet på sådant sätt avveke från det normala att straffrihet vore motiverad, och har anmärkt, att av uttrycket »särskild vård» icke kunde otvetydigt utläsas att därmed icke avsåges vård inom straffsystemets ram. — — —

Ehuru i motiven till det remitterade förslaget huvudvikten lagts vid den utpräglad psykiskt abnormes vårdbehov under det att lagrådet uteslutande betonat hans bristande funktionsduglighet i samhällslivet — en synpunkt som icke heller jag underlåtit att framhålla — torde gränsdragningen i sak icke förete några nämnvärda skiljaktigheter. Den som på grund av sin sinnesbeskaffenhet är i utpräglad behov av medicinsk vård lärer nämligen icke kunna tillnärmelsevis normalt fylla en plats i arbets- och samhällslivet; likaså torde den, som i fråga om känslö- och viljelivet förete så grava avvikelser från det normala som lagrådet åsyftar, i regel vara i behov av medicinsk vård. På grund härav har jag icke någon väsentlig erinran att göra mot innebörden av lagrådets förslag i förevarande avseende.

Vid valet mellan den lydelse som upptagits i det remitterade förslaget och den som förordats av lagrådet synes mig icke heller avgörande vikt böra fästas vid att den av lagrådet förordade lydelsen icke ger någon positiv ledning för bedömandet; det medicinska vårdbehovet kan nämligen, även om det icke uttryckligen nämnes, icke förbises. Å andra sidan framhäva de av lagrådet använda ordalagen, att en restriktiv tillämpning av ifrågavarande straffrihetsgrund är avsedd, och kunna från denna synpunkt vara att föredraga, så länge en viss farhåga kvarstår att från läkarnas sida alltför ensidigt medicinska synpunkter skola hävdas. Jag vill därför ej motsätta mig att på nu ifrågavarande punkt vidtaga den ändring i det remitterade förslaget som lagrådet förordat.

Enligt 5 § andra stycket i det remitterade förslaget skulle strafffrihet äga rum jämväl där någon begår gärning i tillfällig sinnesförvirring. Med sinnesförvirring skall enligt vad jag uttalat avses höggradigt omtöckningstillstånd. Lagrådet har ansett, att åsyftat tillstånd borde betecknas såsom sådan sinnesförvirring att vederbörande ej »vet till sig». Sistnämnda ut-

tryck torde vara helt oförenligt med medicinskt språkbruk, vilket givetvis är en allvarlig brist, och dessutom torde det språkligt närmast leda tanken på ett vredesutbrott eller annat affektillstånd, något som icke är avsett. Jag har i stället sökt förtydliga bestämmelsen i den riktning lagrådet åsyftat genom att i lagtexten införa krav på att vederbörande var »från sina sinnens bruk».

Lagrådet har även ansett skäl tala för att i andra stycket bibehålla uttrycklig bestämmelse att straffrihet enligt lagrummet kunde komma i fråga allenast om vederbörande utan eget vållande råkat i det sinnestillstånd, varom fråga är. Jag har, bl. a. med hänsyn till den ändrade beskrivning av sinnestillståndet som jag nyss antytt, ansett mig böra efterkomma detta önskemål.

Beträffande förslaget till ändrad lydelse av 5 k a p. 6 § har lagrådet uttalat såsom sin åsikt, att en allmän regel om straffnedsättning vid förminskad tillräknelighet överhuvud vore föga rationell, när fara föreläge för att stadgandet bleve tillämpat i en alltför vidsträckt och icke avsedd omfattning. — — —

De av lagrådet anförda betänkligheterna — — — synas mig överdrivna. Enligt min mening innefattar det föreslagna stadgandet en tydlig anmaning till domstolarna att tillämpa straffnedsättningsregeln i allenast begränsad omfattning. Jag vill framhålla, att den tilltalade givetvis till sin sinnesbeskaffenhet måste förete en väsentlig avvikelse från det normala för att straffnedsättning överhuvud skall komma i fråga. Beträffande farliga brottslingar bör såsom jag tidigare framhållit någon straffnedsättning icke äga rum. Det må erinras, att abnorma brottslingar, som äro vådliga för annans säkerhet till person eller egendom, böra omhändertagas för förvaring och att tillämpning av nu ifrågavarande stadgande å dem redan av denna grund i regel icke kommer i fråga.

Lagrådet har för sin del ansett, att — i viss anslutning till vad för närvarande är stadgat — straffnedsättningsmöjligheten borde begränsas att avse den som i följd av sjukdom eller ålderdomssvaghet eller av annan särskild orsak till sin sinnesbeskaffenhet avviker från det normala, ehuru han ej är strafflös enligt 5 §. Den sålunda föreslagna lydelsen synes dock icke lämplig, då det är självklart att varje avvikelse från det normala måste ha sin orsak; uttrycket »särskild» orsak torde i detta sammanhang icke kunna innebära någon begränsning. Såsom framgår av lagrådets uttalande har icke heller i praxis upprätthållits någon sådan begränsning som varit avsedd med den nuvarande lydelsen av 6 §.

Lagrådet har vidare förordat, att stadgandet skulle begränsas till att giva domstolen en befogenhet att vid synnerligen mildrande omständigheter underskrida straffminimum. Såsom lagrådet samtidigt uttalat förutsätter emellertid ett sådant stadgande en oskriven regel om straffnedsättning på grund av psykisk abnormitet inom de normala straffskalorna. Detta synes i lagtekniskt hänseende otillfredsställande. Att den av lagrådet föreslagna lydelsen skulle i högre grad än det remitterade förslaget verka i den riktningen, att straffnedsättning inom de normala straffskalorna icke komme att ske i vidare mån

än som är avsett och påkallat, synes mig icke heller antagligt. Jag kan således icke finna anledning att i fråga om nedsättningsregelns utformning i nu nämnda hänseende avvika från övriga straffnedsättningsregler i 5 kap. strafflagen.

I fråga om andra stycket i paragrafen kan jag av skäl som nyss anförts icke godtaga lagrådets förslag om upptagande i lagtexten av föreskrift, att den rubbning av själsverksamheten varom är fråga skall vara föranledd av särskild orsak. Däremot torde, liksom i 5 § andra stycket, böra upptagas föreskrift att rubbningen skall ha uppkommit utan den brottsliges eget vållande.»

II. Ändringar i 1937 års förvaringslagstiftning.

Gällande rätt.

Såsom förutsättning för att förvaring skall få ådömas i stället för straff uppställs i 1 § av 1937 års lag, att den tilltalade prövas vid brottets begående hava varit och fortfarande vara av sinnesbeskaffenhet varom i 5 kap. 6 § strafflagen sägs. Därjämte kräves, att den brottslige på grund av sin sinnesbeskaffenhet måste antagas vara oemottaglig eller föga mottaglig för straff; att han med hänsyn till den ådagalagda brottsligheten samt på grund av i målet förebragt utredning angående hans sinnesbeskaffenhet och föregående vandel är att anse såsom vådlig för annans säkerhet till person eller egendom; samt att å brottet eller, där flera brott förövats, å något av dem kan följa straffarbete eller, i fråga om sedlighetsbrott, straffarbete eller fängelse. Enligt 2 § i lagen kan förvaring, därest villkorlig dom förklaras förverkad, under nyss angivna förutsättningar förklaras skola träda i stället för straff för det brott som föranlett den villkorliga domen och, där han samtidigt finnes förfallen till ytterligare straff, jämväl därför. Därjämte kan enligt 3 § förvaring i vissa fall ådömas den som undergår honom ådömt straffarbete, fängelse, ungdomsfängelse eller tvångsuppfostran och som prövas vara av sinnesbeskaffenhet, varom i 5 kap. 6 § strafflagen sägs, såframt det på grund härav och med hänsyn till omständigheterna i övrigt måste antagas att han efter frigivningen skall bliva vådlig för annans säkerhet till person eller egendom. Förvaringen träder därvid i stället för vad av straffet eller tvångsuppfostran återstår.

När domstol ådömer förvaring enligt 1 eller 2 §, skall domstolen med hänsyn till brottets beskaffenhet och omständigheterna i övrigt bestämma viss minsta tid, före vars utgång den dömde icke må utskrivs. Denna minsta tid må bestämmas lägst till ett och högst till tolv år. Ådömes någon förvaring, som skall träda i stället för återstoden av straff eller tvångsuppfostran som han undergår, är minsta tiden för förvaring ett år eller den längre tid som motsvarar den återstående strafftiden. Om utskrivning — som är antingen villkorlig (utskrivning på prov) eller slutlig — beslutar interneringsnämnden. Utskrivning må ej ske så länge den förvarade är att anse såsom

vådlig för annans säkerhet till person eller egendom, med undantag för det fall att den förvarade skall såsom varaktigt sinnessjuk intagas å sinnessjukhus.

Förutsättning för att internering skall kunna ådömas är enligt 4 § i lagen att någon, efter det han dömts till straffarbete eller förvaring, för återfall i brott ånyo dömts till sådan påföljd genom dom som är lagakraftvunnen; att han undergått straffarbete eller förvaring i sammanlagt minst fyra år samt därefter inom viss tid begått nytt brott, varå kan följa straffarbete; samt att han på grund av utredning angående hans sinnesbeskaffenhet och övriga i målet upplysta förhållanden måste antagas icke komma att låta sig rätta genom straff samt är att anse såsom vådlig för annans säkerhet till person eller egendom. Vad om internering är stadgat skall enligt 4 § andra stycket icke äga tillämpning, om den brottslige prövas vid gärningens begående hava varit av sinnesbeskaffenhet som i 5 kap. 6 § strafflagen sägs. Minsta tiden för internering skall av domstolen fastställas till lägst fem och högst femton år. Rörande utskrivning från internering gälla samma regler som beträffande förvaring.

Strafflagberedningen.

Strafflagberedningen har, under erinran att beredningen föreslagit upphävande av 5 kap. 6 § strafflagen, framhållit att på grund härav det såsom förutsättning för ådömande av förvaring uppställda kravet, att den tilltalade skall vid brottets begående hava varit och fortfarande vara av sinnesbeskaffenhet som i nämnda lagrum sägs, måste ersättas med annan beskrivning av den brottsliges sinnesbeskaffenhet. I sådant hänseende har beredningen föreslagit, att i 1 och 2 §§ av 1937 års lag skulle såsom allmän förutsättning för ådömande av förvaring upptagas att någon prövades vid brotts begående hava lidit av varaktig själslig eller sexuell abnormitet, som ej vore att hänföra till sinnessjukdom eller sinnesslöhet, samt att i 3 § skulle stadgas att under där angivna förutsättningar förvaring kunde ådömas den som funnes lida av sådan abnormitet.

Till motivering av detta förslag har beredningen anfört, att i anslutning till vad som otvivelaktigt vore innebörden av 1937 års lag det borde vara en allmän förutsättning för ådömande av förvaring, att den brottslige lede av en mera permanent psykisk abnormitet. Då delade meningar syntes råda huruvida sexuell abnormitet i och för sig vore att anse såsom en själslig abnormitet, ansågo beredningen vidare, att såsom förutsättning för förvaring borde vid sidan av själslig abnormitet upptagas sexuell abnormitet.

I anslutning till förslaget att upphäva 5 kap. 6 § strafflagen har beredningen vidare i fråga om det i 4 § andra stycket i 1937 års förvaringslag upptagna stadgandet att internering ej må ådömas den, som vid gärningens begående varit av sinnesbeskaffenhet varom i 5 kap. 6 § strafflagen sägs, föreslagit, att denna föreskrift skulle ersättas med ett stadgande därom att den som för brottet kan dömas till förvaring icke må dömas till internering.

Epligt 1937 års förvaringslag må, såsom förut nämnts, utskrivning från förvaring icke ske så länge den förvarade är att anse såsom vådlig för annans säkerhet till person eller egendom. I detta hänseende har strafflagberedningen föreslagit att, där minsta tiden för förvaring bestämts till ett år, den förvarade skall utskrivas på prov senast inom fyra år från förvaringens början, såframt ej särskilda skäl däremot äro.

Departementschefen.

Vid remissen till lagrådet anförde föredragande departementschefen, såvitt nu är i fråga, följande:

»Beredningens förslag att upphäva 5 kap. 6 § strafflagen har jag, såsom förut anförts, icke ansett mig kunna tillstyrka. Då den av mig föreslagna avfattningen av nämnda lagrum är så vidsträckt att lagrummet skulle kunna åberopas även i fråga om personer, beträffande vilka förvaring kan anses motiverad, har väl den närmaste anledningen till beredningens förslag att i 1937 års förvaringslag upptaga en särskild beskrivning av de psykiska tillstånd, som skola kunna föranleda ådömande av förvaring, därmed bortfallit. Åtskilliga skäl tala emellertid för att en dylik ändring det oaktat genomföres. Straffnedsättningsregeln i 5 kap. 6 § strafflagen är avsedd att tillämpas i sådana fall, då med hänsyn till den brottslikes psykiska tillstånd och övriga omständigheter ett mildare bedömande än eljest är påkallat; förvaringslagen avser däremot personer, vilkas sinnesbeskaffenhet gör det nödvändigt att tillgripa en åtgärd som från vissa synpunkter är mera allvarlig än ett ordinärt straff. Att på detta sätt en tillämpning av 5 kap. 6 § strafflagen i olika situationer kan med visst fog sägas leda till rakt motsatta resultat synes vara en oegentlighet som bör undanröjas. Förvaringslagen synes därför icke böra hänvisa till 5 kap. 6 § strafflagen.

Strafflagberedningen har föreslagit, att förvaring skulle kunna ådömas den som vid brotts begående lidit av varaktig själslig eller sexuell abnormitet som ej är att hänföra till sinnessjukdom eller sinnesslöhet. Emot detta förslag har i vissa yttranden invänts dels att det vore oegentligt att nämna sexuell abnormitet vid sidan av själslig abnormitet, dels ock att det borde uttryckligen fordras att ett kausalsamband föreläge mellan abnormiteten och brottet för att förvaring skulle kunna tillgripas. — — —

Med hänsyn till dessa uttalanden, till vilka jag ansluter mig, synes mig den sexuella abnormiteten icke böra särskilt upptagas såsom grund för ådömande av förvaring.

Beträffande frågan, huruvida ett kausalsamband bör fordras mellan abnormiteten och brottet för att förvaring skall få anses motiverad, vill jag till en början erinra, att jag icke funnit anledning föreligga att i 5 kap. 5 § strafflagen upptaga någon dylik bestämmelse. Frågan om den brottslikes vådlighet skall vid ådömande av förvaring enligt 1 eller 2 § bedömas med hänsyn till den ådagalagda brottsligheten samt i målet föreliggande utredning rörande hans sinnesbeskaffenhet och föregående vandel. På grund härav lär förvaring icke förekomma med mindre brottet i fråga är att anse såsom ett ut-

slag av hans på sinnesbeskaffenheten grundade vådlighet. Någon uttrycklig föreskrift att brottet skall ha förövats under inflytande av den psykiska abnormiteten synes mig emellertid ej böra upptagas. Kausalsambandet beaktas nämligen enligt min mening tillräckligt genom föreskriften att vådligheten skall bedömas med hänsyn till såväl den ådagalagda brottsligheten som den brottsliga sinnesbeskaffenhet. Ej heller beträffande förutsättningarna för ådömande av förvaring enligt 3 § förvaringslagen synes föreliggande tillräcklig anledning att införa ett krav på kausalsamband mellan den psykiska abnormiteten och brottet. Angående förutsättningarna för tillämpning av 3 § vill jag såsom min åsikt framhålla, att vid bedömande av frågan huruvida förvaring skall ådömas enligt nämnda paragraf hänsyn bör tagas jämväl till beskaffenheten av brottet. Att den abnormitet, som skall utgöra förutsättning för förvaring, upptäckts först efter det den brottslige dömts till straff bör nämligen enligt min mening ej föranleda, att frågan om hans dömande till förvaring bedömes efter andra grunder än om abnormiteten redan tidigare konstaterats föreliggande.

I formellt hänseende synes mig mot beredningens förslag kunna invändas, att ordet abnormitet torde böra undvikas. Beredningen har själv i annat sammanhang betonat, att i fråga om psykopater och lindrigt intellektuellt undermåliga det är oklokt att i förväg stämpla dem såsom abnormala, då behandlingen av dem bör gå ut på att väcka deras ansvarskänsla och sätta dem i stånd att finna sig tillrätta i samhällslivet. I stället synes i 1 § såsom förutsättning för ådömande av förvaring böra upptagas, att den brottslige prövas vid brottets begående hava varit och fortfarande vara av sinnesbeskaffenhet som avviker från det normala, ehuru han icke är strafflös enligt 5 kap. 5 § strafflagen. 2 och 3 §§ torde böra erhålla en häremot svarande avfattning. Att den föreliggande abnormiteten skall vara av bestående natur, torde icke behöva ytterligare angivas. Förutsättningen, att vederbörande ej är straffri enligt 5 kap. 5 § strafflagen, synes ej behöva upprepas i 2 och 3 §§, enär dessa paragrafer utgå från att den brottslige redan blivit fälld till ansvar för brottet.

Vad härefter angår det i 4 § 1937 års förvaringslag stadgade förbudet att till internering döma den som vid gärningens begående varit av sinnesbeskaffenhet varom i 5 kap. 6 § strafflagen sägs, har beredningen i stället föreslagit en bestämmelse att internering icke skall få ådömas den som för brottet kan dömas till förvaring. Vad beredningen sålunda föreslagit finner jag mig böra biträda.

Såsom allmän förutsättning för utskrivning från förvaring stadgas i 1937 års lag — fränsett ett särskilt undantagsfall — att den intagne icke längre är att anse såsom vådlig för annans säkerhet till person eller egendom. Motsvarande föreskrift återfinnes i 1927 års förvaringslag, som alltjämt är i kraft. Innebörden av begreppet vådlighet torde emellertid under den tid som förflutit sedan tillkomsten av sistnämnda lag ha undergått en viss förskjutning. Av lagens förarbeten framgår, att man vid institutets utformning

väsentligen haft i tankarna våldsbrottslingar av särskilt farlig typ även som sedlighetsförbrytare och mordbrännare. Under lagens tillämpning har emellertid förvaring kommit till användning huvudsakligen beträffande andra brottskategorier än de nu nämnda. En inom justitiedepartementet verkställd undersökning har givit vid handen, att under åren 1940—1943 icke mindre än 131 av de 152 fall, i vilka domstol förordnat om förvaring, avsett egendomsbrott, huvudsakligen tjuvnad (93 fall) och bedrägeri (25 fall). Bland dem, som i anledning av egendomsbrott intagits till förvaring, ha säkerligen funnits sådana som i fråga om vådlighet äro att jämställa med våldsförbrytarna, men flertalet synes ha utgjorts av vanetjuvar och liknande brottslingar, vilka, ehuru oefferrättliga eller åtminstone mycket opålitliga, icke kunna anses särskilt allmänfarliga. Karakteristiskt för utvecklingen är jämväl, att det numera är mycket vanligt att den förvarade utskrivs på prov vid minsta tidens utgång eller inom relativt kort tid därefter.

En stor del av förvaringsklientelet synes alltså förete en mindre utpräglad vådlighet. I sakens natur ligger, att detta förhållande medfört att de vid tillkomsten av 1927 års lag dominerande säkerhetssynpunkterna i viss mån fått vika för andra synpunkter. Den utvidgning av vådlighetsbegreppets omfattning som i praxis skett — och som måhända sammanhänger med den utskrivningspraxis som numera råder — torde dock icke kunna sägas vara oegentlig från kriminalpolitisk synpunkt. 1937 års lagstiftning åsyftar icke heller någon ändring i detta hänseende. Med hänsyn till rättssäkerheten måste likväl fasthållas, att kravet på vådlighet icke får uttunnas alltför mycket. Jag vill erinra, att kritiska röster höjts mot den för förvaringsinstitutet utmärkande tidsbestämmdheten överhuvud. Obestriddigen kan det också i sådana fall där vådligheten icke är särskilt utpräglad synas mindre tilltalande, att en brottsling, som haft att räkna med endast kortvarig frihetsförlust om han ej ådömts förvaring, genom ådömande av förvaring formellt ställes inför möjligheten att vara berövad sin frihet lika länge som den vars vådlighet tagit sig verkligt svårartade uttryck. Vägande skäl tala för att i ett dylikt fall maximera tidslängden för förvaringen. Såsom hovrätten för Övre Norrland anmärkt kan det ifrågasättas, huruvida icke föreskrift om obligatorisk utskrivning på prov efter viss tid borde meddelas även för fall då minsta tiden satts längre än ett år. Jag vill emellertid erinra om att strafflagberedningen enligt meddelade direktiv har att överväga, huruvida icke en uppdelning av förvaringsinstitutet bör ske med hänsyn till graden av vådlighet. Med hänsyn härtill anser jag mig icke för närvarande böra upptaga frågan om en maximering av förvaringstidens längd i vidare mån än beredningen föreslagit.

Jag anser mig alltså böra föreslå, att i lagen införes en bestämmelse att, där minsta tiden för förvaring bestämts till ett år, utskrivning på prov skall ske senast inom fyra år från förvaringens början. Stadgande härom torde böra upptagas i 9 §. Tillräcklig anledning att, såsom interneringsnämnden ifrågasatt, i lagen framhäva, att domstolen vid bestämmande av minsta tid skall taga hänsyn ej blott till brottets beskaffenhet och brottslingens däri-

genom ådagalagda farlighet utan även till hans samhällsvårdlighet i övrigt synes mig icke föreligga. I enlighet med vad beredningen föreslagit bör i stället möjlighet finnas att hålla vederbörande förvarad längre än fyra år, då särskilda skäl föreligga. Denna undantagsbestämmelse avser sådana fall, då den brottsliga allmänna samhällsvårdlighet är betydligt allvarligare än den som kommit till uttryck i det brott för vilket han dömts.

I samband med nu berörda ändring i 9 § torde böra vidtagas en redaktionell jämkning av nuvarande andra punkten i andra stycket av paragrafen. Enligt denna punkt må den, som befinnes lida av varaktig sinnessjukdom, sedan minsta tiden gått till ända, slutligt utskrivas för att intagas å sinnessjukhus oavsett sin vådighet. Med hänsyn till att även svåra psykopater kunna böra omhändertagas å sinnessjukhus synes i stället böra stadgas, att den som är i varaktigt behov av vård å sinnessjukhus kan efter minsta tidens utgång slutligt utskrivas för att intagas å sådant sjukhus. — — —

De av mig föreslagna ändringarna i 1937 års lag om förvaring och internering i säkerhetsanstalt synas böra träda i kraft samtidigt med de nya tillräknelighetsbestämmelserna den 1 januari 1946, eller samma dag som jag avsett att 1937 års lag skall träda i tillämpning.»

Lagrådet.

Lagrådet har lämnat det remitterade förslaget till lag om ändring i 1937 års förvarings- och interneringslag utan erinran.

Utskottet.

De i 5 kap. 5 och 6 §§ strafflagen upptagna s. k. tillräknelighetsbestämmelserna ha i stort sett bibehållits i oförändrat skick sedan tillkomsten år 1864 av gällande strafflag. Bestämmelserna ha fördenskull en ålderdomlig utformning och stå ej i god överensstämmelse med vare sig moderna straffrättsliga åskådningar eller nyare rön inom den rättspsykiatriska vetenskapen. Tillämpningen i praxis har till följd härav kommit att sakna stöd i ifrågavarande lagrum och väsentligt avvika från de riktlinjer som voro avgörande för 1864 års lagstiftare. Tillräknelighetsbestämmelserna voro ursprungligen i huvudsak grundade på de vedergällningsprinciper, som ännu kring 1800-talets mitt voro förhärskande inom den straffrättsliga doktrinen. Om gärningsmannen var tillräknelig, ansågs han ha hel skuld till gärningen, och då borde fullt straff följa på densamma. Var han helt otillräknelig, förelåg ingen skuld, och då borde han komma i åtnjutande av straffrihet enligt 5 kap. 5 § strafflagen. Och om gärningsmannen var förminskat tillräknelig, räknade man med minskad skuld till gärningen, därvid straffnedsättning jämlikt 6 § i samma kapitel borde tillämpas. I praxis synes 5 § till en början ha ansetts tillämplig endast beträffande sinnessjuka och sinnesslöa, vilkas avvikelser från det normala var starkt framträdande. Ursprungligen anlita-des 6 § i sådana svårbedömda fall, där domstolarna funno det lämpligt att gå en medelväg, ävensom i vissa fall av sinnessjukdom av mindre framträdande natur.

Denna praxis har, som redan antytts, undergått avsevärda ändringar, därvid tillämpningen väsentligen kommit att bestämmas av den medicinska sakkunskapen. Dessa ändringar i praxis, vilka varit särskilt påfallande under de senaste decennierna, ha inneburit en väsentlig utsträckning av tillämpningsområdet för såväl straffrihetsreglerna i 5 kap. 5 § som strafflindringsgrunderna i 6 §. Under 5 kap. 5 § strafflagen hänförs enligt nuvarande praxis utom sinnessjuka och höggradigt intellektuellt undermåliga åtskilliga s. k. psykopater, medan 6 § tillämpas beträffande lindrigt intellektuellt undermåliga samt många psykopater.

Från olika håll har gjorts gällande att antalet straffriförklaringar under senare tid nått en alltför stor omfattning. Uttalanden av sådan innebörd gjordes bl. a. av 1938 års statsrevisorer, vilka underkastade det rättspsykiatriska undersökningsväsendet och praxis vid straffriförklaringarna en ingående och starkt kritisk granskning. 1939 års riksdag instämde i statsrevisorerens kritik. Under förarbetena till nu förevarande proposition har av såväl strafflagberedningen som föredragande departementschefen och lagrådet understrukits att straffriförklaring kommit att äga rum i alltför vid omfattning.

Utskottet delar denna mening. Enligt utskottets åsikt har praxis i fråga om behandlingen av abnormbrottsligheten utvecklats under ett alltför ensidigt beaktande av medicinska synpunkter. Det sätt varpå samhällsskyddet bör tillgodoses på förevarande område är emellertid icke i övervägande grad en medicinsk utan snarare en sociologisk fråga. Man kan vid ett ställningstagande i frågan icke bortse från allmänpreventiva och kriminalpolitiska synpunkter, och dessa kräva otvivelaktigt att samhällsreaktionen mot dem som begått brott under inflytande av psykisk abnormitet får formen av straffrättsligt ingripande i större utsträckning än för närvarande sker. Bedömningen av hela frågekomplexet har för övrigt, såsom även föredragande departementschefen betonat, efter hand kommit i ett förändrat läge genom det reformarbete i fråga om det straffrättsliga reaktionssystemet och straffverkställigheten som ägt rum under senare tid och som bl. a. medfört ökade möjligheter att bereda inom fångvården omhändertagna personer vård av olika slag jämte utbildning. Det fortsatta reformarbetet torde inom en snar framtid komma att leda till ytterligare förbättringar och ett ökat hänsynstagande till de intagnas individuella behov och utvecklingsmöjligheter. Ett vidsträcktare omhändertagande av abnorma brottslingar inom fångvårdens ram är fördens skull icke ägnat att väcka samma betänkligheter ur humanitära och individualpreventiva synpunkter som tidigare varit fallet. Man bör icke heller bortse från den omständigheten att straffriförklaring med efterföljande långvarigt omhändertagande på sinnessjukhus mången gång kan innebära en på sitt sätt hårdare reaktion än ett straffförfarande i vanlig ordning. Ur den individuella rättssäkerhetens synpunkt är det därför tvivelaktigt, om den medicinska behandlingen har företräde framför den straffrättsliga. Det har också i åtskilliga fall förekommit att personer, som av underdomstol förklarats straffria, besvärsvägen hemställt om ådömande av vanligt straff.

Den kritik mot tillräknelighetsbestämmelsernas tillämpning som framkommit har icke blott avsett tillämpningen av 5 kap. 5 § strafflagen. Även strafflindringsregeln i 6 § har, i betraktande av den samhällsfarlighet som ofta utmärker de s. k. förminskat tillräkneliga, vilka till stor del utgöras av psykopater, kommit att tillämpas i alltför många fall. Domstolarna ha i praktiken visat stor benägenhet att nedsätta straffet så snart 6 § ansetts tillämplig, i det de tolkat den medgivna straffnedsättningsmöjligheten såsom en anvisning att också regelmässigt nedsätta straffet.

Redan med hänsyn till de tidigare anmärkta formella bristerna i tillräknelighetsbestämmelserna framstår det såsom angeläget att dessa omarbetas så att de komma att motsvara nutida betraktelsesätt inom förevarande område. Då rättstillämpningen enligt utskottets mening kommit att utvecklas i mindre lycklig riktning, synes det ofrånkomligt att tillräknelighetsbestämmelserna nu underkastas revision. I likhet med departementschefen finner utskottet det fördenskull vara av vikt, att lagstiftaren, utan att avvakta resultatet av det fortgående arbetet på straffsystemet i övrigt, söker fastställa de huvudsynpunkter som böra vara bestämmande vid bedömande av tillräknelighetsfrågorna. Denna lagstiftningsuppgift är visserligen förenad med mycket stora svårigheter, varom de många förslag och växlande synpunkter, som framkommit i lagstiftningsärendet, bära vittnesbörd. De rådande förhållandena äro emellertid enligt utskottets uppfattning sådana, att dessa svårigheter icke få stå hindrande i vägen för önskvärda reformers genomförande. Utskottet finner sig därför icke kunna förorda bifall till det i motionen II: 555 framställda yrkandet att revisionen av ifrågavarande bestämmelser måtte anstå till dess strafflagens allmänna del upptages till översyn i ett sammanhang. Till förmån för detta yrkande har visserligen kunnat åberopas ett vägande uttalande av lagrådet därom att det icke vore osannolikt att tillräknelighetsproblemet kunde komma att i en nära framtid angripas från nya utgångspunkter. Oavsett om detta kan bliva fallet, synes emellertid en reform av de nuvarande bestämmelserna vara trängande, även om den blir av provisorisk natur.

Enighet synes i stort sett råda därom att *sinnessjukdom* och *sinnesslöhet* böra föranleda strafffrihet. Departementschefens uttalanden angående innebörden och avgränsningen av dessa båda begrepp föranleda ingen erinran från utskottets sida. I fråga om begreppet *sinnesslö* uttalar departementschefen, att han är ense med strafflagberedningen därom att intellektuell utvecklingshämning, som skall kunna medföra strafffrihet, bör vara av sådan art att den grundar en verklig undantagsställning, samt åberopar 1 § i lagen den 30 juni 1944 om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa såsom vägledande för avgränsningen av begreppet *sinnesslöhet*. Utskottet vill understrika dessa departementschefens uttalanden ävensom deras av honom angivna syfte att åstadkomma en inskränkning i den tillämpning av straffriförklaring på grund av intellektuell utvecklingshämning som på senare tid förekommit.

Rörande innebörden av begreppet *psykopati* och den lämpligaste behand-

lingen av psykopaterna ha starka meningsskiljaktigheter förekommit under förarbetena till förevarande proposition. Enligt strafflagberedningens förslag skulle endast gärning som begåtts under inflytande av sinnessjukdom eller sinnesslöhet medföra straffrihet. Beredningen, som hävdade att psykopaterna intaga en väsentligt annan ställning i samhället än de sinnessjuka och sinnesslöa, avsåg härmed att förhindra att psykopaterna på grund av sin sinnesbeskaffenhet friades från ansvar. Strafflagberedningens förslag blev under remissbehandlingen i denna del utsatt för en stark kritik från medicinskt håll. Departementschefen har med hänsyn till vad som förekommit ansett möjlighet allttjämt böra finnas att i viss utsträckning förklara psykopater fria från straff och i stället hänvisa dem att omhändertagas inom sinnessjukvårdens ram. Enligt departementschefens mening borde frågan, huruvida och i vad mån psykopater skola straffriförklaras, avgöras med hänsyn till styrkan av det medicinska vårdbehov som i varje särskilt fall kunde anses föreligga. Om detta vårdbehov vore dominerande, borde straffriförklaring äga rum. Vore det medicinska vårdbehovet icke mera framträdande än att det lämpligen kunde tillgodoses inom fångvårdens ram, borde hinder däremot icke möta att döma till straff eller sådan skyddsåtgärd som kan träda i stället för straff. I enlighet med dessa överväganden upptogs i det till lagrådet remitterade förslaget i första stycket av 5 kap. 5 § strafflagen en bestämmelse av innehåll att jämväl gärning, som begås av någon som till sin sinnesbeskaffenhet så avviker från det normala att han bör omhändertagas för särskild vård, skall vara strafflös.

Efter hemställan av lagrådet, som fann det mindre egentligt att från vårdbehovet sluta till den tilltalades ansvarighet, har åt lagrummet i propositionen givits sådan utformning i förevarande hänseende att gärning, som begås av den som till sin sinnesbeskaffenhet är att jämställa med sinnessjuk, skall vara strafflös. Departementschefen har vid anmälan i statsrådet av lagrådets yttrande uttalat, att den av lagrådet förordade gränsdragningen icke i sak företedde några nämnvärda skiljaktigheter i förhållande till det remitterade förslaget, och att den, som i fråga om känslö- och viljelivet företedde så grava avvikelser från det normala som lagrådet åsyftat, i regel vore i behov av medicinsk vård. Den tolkning departementschefen sålunda inlägger i propositionens ordval gör att utskottet, som i likhet med lagrådet anser att vårdbehovet ej får vara avgörande för frågan huruvida straffriförklaring bör ske, finner ett förtydligande av lagtexten erforderligt. Utskottet har härvid även beaktat sambandet mellan 5 kap. 5 § strafflagen och skadestandsregeln i 6 kap. 6 § samma lag, och är av den mening att icke heller utdömande av skadestånd kan göras beroende av skadegörarens vårdbehov.

Av den i ärendet föreliggande utredningen har framgått, att inom fackkretsar olika meningar synas råda om innebörden och avgränsningen av begreppet psykopati och att många läkare härunder innefatta icke endast de rent konstitutionella psykopatierna utan även vissa organiska defekttillstånd och svårare neurotiska sjukdomstillstånd. Även strafflagberedningen har ansett, att dessa defekt- och sjukdomstillstånd böra med-

föra straffrihet. Beredningen har emellertid menat, att det medicinska språkbruket skulle medgiva att också beteckna dem som sinnessjukdom. Det är främst dylika och andra därmed jämförliga, med sinnessjukdom nära likartade fall, som utskottet åsyftar, när det förordar en bestämmelse om att även vissa andra psykiskt abnorma än sinnessjuka och sinnesslöa skola kunna på grund av sin sinnesbeskaffenhet helt frias från ansvar. I likhet med lagrådet anser utskottet det emellertid omöjligt att ens genom vetenskaplig beskrivning draga en klar skiljelinje mellan de fall som här avses och övriga fall av psykopati. Utskottet, som sålunda icke anser sig böra tillstyrka det i motionen I: 357 framförda yrkandet, föreslår med hänsyn till det anförda att de psykiska abnormtillstånd, vilka vid sidan av sinnessjukdom och sinnesslöhet skola kunna medföra straffriande verkan, i lagtexten betecknas såsom »annan själslig abnormitet av så djupgående natur att den måste anses jämställd med sinnessjukdom».

Det vårdbehov som otvivelaktigt ofta föreligger i psykopatfall kan enligt gällande lag tillgodoses på olika sätt utan att straffriförklaring sker. Om en brottsling av sinnesbeskaffenhet som avses i 5 kap. 6 § strafflagen är samhällsvadlig, kan straff i vissa fall utbytas mot förvaring i särskild vårdanstalt enligt 1927 års lag. Möjligheten att tillämpa förvaringsinstitutet har väsentligt utvidgats genom 1937 års lag om förvaring och internering i säkerhetsanstalt, vilken enligt departementschefens uttalande avses skola sättas i kraft samtidigt med de nya tillräknelighetsbestämmelserna eller den 1 januari 1946. Beträffande tilltalade i åldersgruppen 18—21 år har redan en fast praxis utvecklats att även psykopater dömas till ungdomsfängelse. Tack vare den differentiering av ungdomsanstalterna, som ägt rum, är fångvården i stånd att omhändertaga de unga psykopaterna, även om vissa förbättringar i vården om dem kunna vara önskvärda. Med hänsyn till redan förefintliga resurser — särskilt sinnessjukavdelningen å Håga — kunna vidare även psykopater, som dömts till tidsbestämt frihetsstraff, inom fångvårdens ram omhändertagas för särskild vård, därest de visa sig i behov härav.

För åtskilliga psykopater — liksom för vissa intellektuellt undermåliga — kan det vidare vara lämpligt att, när brottsligheten är av lindrig art, tillämpa villkorlig dom i förening med föreskrifter om bostad och arbete samt om skyldighet att följa de råd och anvisningar, som meddelas av vederbörande hjälpverksamhetsläkare eller, vad Stockholm och Göteborg beträffar, av läkare vid den öppna vården för psykiskt sjuka. Hjälpverksamhetsläkare, som finnes vid varje statligt sinnessjukhus med eget upptagningsområde, är skyldig att beträffande vårdbehövande inom sitt distrikt meddela råd och anvisningar.

Men även vård å sinnessjukhus eller annan anstaltsvård utanför fångvården kan i fall av behov åvägbringas i samband med en villkorlig dom. Enligt praxis tages ordet sinnessjuk i sinnessjuklagen och sinnessjukstadgan icke i samma inskränkta bemärkelse som i förslaget till ändrad lydelse av 5 kap. 5 § strafflagen, utan nämnda författningar tillämpas även på psykopater som anses vara i behov av vård å sinnessjukhus. Skulle nu domstol

beträffande en vårdbehövande psykopat, som icke enligt vad ovan sagts är att jämställa med sinnessjuk och som sålunda icke bör straffriförklaras, anse det lämpligare att han i enlighet med avgivet läkarutlåtande intages å sinnessjukhus än att erforderlig psykiatrisk vård beredes honom inom fångvårdens ram, kan enligt lagen om villkorlig dom vård å sinnessjukhus åvägabringas genom att domstolen i en villkorlig dom meddelar föreskrift om skyldighet för den dömda att underkasta sig sådan vård. En fördel icke minst ur rättssäkerhetssynpunkt med sjukhusvårdens anknytande till en villkorlig dom i stället för till en straffriförklaring får anses vara att den som i samband med villkorlig dom intages å sinnessjukhus i motsats till den straffriförklarade blir föremål för uppmärksamhet av övervakare, skyddskonsulent och övervakningsdomstol. Med hänsyn till den i propositionen föreslagna och även av utskottet förordade straffnedsättningsbestämmelsen i 6 § blir villkorlig dom tillämplig även vid grövre brott.

En i samband med villkorlig dom meddelad föreskrift rörande sjukhusvård är icke liktydig med ett beslut om intagande å sinnessjukhus. Sådant intagande kan endast åvägabringas i den i sinnessjuklagen stadgade ordningen. Innan domstol meddelar föreskrift om skyldighet för villkorligt dömd att underkasta sig vård å sinnessjukhus, kan det ofta vara lämpligt att den förvissat sig om att intagning verkligen kommit till stånd. Utslaget kan då innehålla föreskrift att den dömda skall underkasta sig behandling å det sjukhus där han intagits.

Då det synes utskottet angeläget att domstolarna på sätt nu antytts utnyttja den i 8 § lagen om villkorlig dom medgivna befogenheten att ålägga den villkorligt dömda att underkasta sig viss behandling förordar utskottet att en erinran om sagda befogenhet intages i lagtexten. Denna erinran synes lämpligen kunna intagas såsom ett nytt andra stycke i den föreslagna 6 a §, i vars första stycke omtalas möjligheten att döma till förvaring.

Enligt strafflagberedningens förslag förutsattes för strafffrihet att den brottsliga gärningen begåtts *under inflytande av* den psykiska abnormiteten (sinnessjukdom eller sinnesslöhet). Beredningen avsåg härmed att giva uttryck åt kravet på kausalsamband mellan den psykiska abnormiteten och den brottsliga gärningen för att strafffrihet skall äga rum. Denna ståndpunkt, som blev föremål för olika meningar under remissbehandlingen, har icke bibehållits i propositionen.

Enligt utskottets mening tala övervägande skäl för att kausalsamband mellan abnormiteten och brottsligheten medtages såsom förutsättning för strafffrihet. I det stora flertalet fall föreligger tydligtvis ett sådant samband. Någon särskild bevisning om förefintligheten av ett kausalsamband torde vanligen icke erfordras; sådant samband får i regel presumeras vara för handen. I vissa fall av psykisk abnormitet torde emellertid en bestämmelse om kausalsamband mellan abnormiteten och brottsligheten kunna få betydelse. Detta torde, såsom strafflagberedningen uttalat, kunna inträffa exempelvis vid psykiska sjukdomstillstånd med avgränsade sjukdomssym-

tom, såsom vissa paranoiska tillstånd, eller vid tillstånd inom gränsområdet mellan abnormitet och normalitet, där det psykiska svaghetstillståndet endast berör vissa delar av den psykiska personligheten.

På grund av vad nu anförts föreslår utskottet att åt första stycket i 5 kap. 5 § strafflagen gives sådant innehåll, att endast gärning, som begås under inflytande av de i lagrummet upptagna abnormtillstånden, medför straffrihet.

Utskottet vill i detta sammanhang erinra, att avgörandet av frågan om kausalsambandet mellan den psykiska abnormiteten och den brottsliga handlingen, liksom överhuvud avgörandet av den inverkan psykisk abnormitet skall hava på det straffrättsliga bedömandet, ankommer på domstolen, vilken intar samma ställning till ett rättspsykiatriskt utlåtande som till andra sakkunniguttalanden.

Utskottet finner i likhet med departementschefen och lagrådet riktigt, att de tillstånd av *tillfällig* omtöckning, som böra medföra straffrihet, upptagas till särskild reglering i andra stycket av 5 kap. 5 § strafflagen. Rörande den närmare utformningen ha olika meningar framkommit. Det till lagrådet remitterade förslaget betecknade hithörande tillstånd såsom tillfällig sinnesförvirring. Lagrådet uttalade, att stadgandets innebörd torde komma till ett riktigare och tydligare uttryck, därest såsom villkor för straffrihet alltjämt angåves, att sinnesförvirringen är av den art, att gärningsmannen »ej vet till sig». Enligt propositionen skall tillstånd av tillfällig omtöckning, för att kunna föranleda straffrihet, vara sådant, att gärningsmannen är »från sina sinnens bruk». I motionen II: 520 har hemställts om en utformning som i huvudsak överensstämmer med det till lagrådet remitterade förslaget.

Att i lagtexten närmare angiva de förutsättningar under vilka tillfälliga psykiska rubbningar böra leda till straffriförklaring är ingen lätt uppgift. Ingen av de lösningar som föreslagits i ärendet torde gå alldeles fri från invändningar. Vägledande bör enligt utskottets mening vara att endast höggradiga omtöckningar böra föranleda straffrihet. Föredragande departementschefen och lagrådet ha givit uttryck åt samma mening. Beteckningen »tillfällig sinnesförvirring» torde med hänsyn härtill icke giva en fullt adekvat bestämning av det sinnestillstånd, som bör medföra befrielse från straff. Beteckningen anknyter visserligen till vedertaget psykiatriskt uttryckssätt ävensom till det allmänna språkbruket men synes å andra sidan, på sätt lagrådet framhållit, kunna föranleda den oriktiga uppfattningen, att även ett lättare omtöckningstillstånd eller en stark affekt medför straffrihet. Den utformning som stadgandet erhållit i propositionen torde närmast motsvara stadgandets syfte. Utskottet finner fördenskull icke anledning förorda någon ändring av den föreslagna lagtexten i denna del. Någon omredigering av 5 § andra stycket i syfte att understryka kravet på kausalsamband mellan den psykiska rubbningen och brottsligheten synes icke heller erforderlig. Redan i uttrycket »gärning som han i det tillståndet begår» synes för övrigt ligga ett krav på kausalsamband.

Det i 5 kap. 6 § strafflagen i Kungl. Maj:ts förslag upptagna stadgandet om *straffnedsättning* vid s. k. förminskad tillräknelighet överensstämmer i huvudsak med det till lagrådet remitterade förslaget, vilket gjordes till föremål för kritik från lagrådets sida. Även enligt utskottets mening kan det befaras att det i propositionen upptagna stadgandet, trots åläggandet för domstolen att i varje särskilt fall pröva huruvida straffnedsättning bör äga rum, kan komma att leda till straffnedsättning i alltför vid omfattning. Utskottet finner för sin del i likhet med lagrådet överflödigt att i lagrummet upptages något stadgande angående straffnedsättning inom straffskalan på grund av psykisk rubbning. Sådan straffnedsättning kan uppenbarligen i vissa fall komma i fråga, men domstolen behöver för en riktig straffmätning i dessa fall icke stöd av någon särskild lagbestämmelse.

Det är endast för de undantagsfall, då en straffnedsättning under straffskalans minimum är påkallad av särskilda skäl, som en uttrycklig lagbestämmelse erfordras. Är sinnesbeskaffenheten sådan att faran för återfall i brott är ringa eller samhällsfarligheten eljest kan anses föga utpräglad, synes sålunda böra öppnas möjlighet till en nedsättning under straffminimum. Utskottet förordar därför att lagrummet i förevarande hänseende utformas så, att straffet, när särskilda skäl därtill föranleda, må nedsättas under det lägsta straff som för gärningen är stadgat. I detta sammanhang må erinras att den av departementschefen särskilt åberopade utredning av frågan om införande av en allmän straffflindringsparagraf, vilken ankommer på strafflagberedningen, enligt direktiven för beredningen skall avse möjligheten att på grund av bl. a. gärningsmannens sinnesbeskaffenhet underskrida det för brottet eljest stadgade straffminimum.

Möjligheten till straffnedsättning har enligt Kungl. Maj:ts förslag knutits till den förutsättningen, att gärningsmannens sinnesbeskaffenhet avviker från det normala, ehuru han ej är strafflös enligt 5 §. Denna mycket omfattande ram för straffnedsättningsmöjligheten synes icke lämna domstolarna önskvärd ledning för bestämmelsens tillämpning. Lagrådet fann också erfordrerligt att uppställa vissa begränsningar i fråga om den psykiska rubbningens art. Utskottet finner de tillstånd, varom nu är fråga, i anslutning till det av utskottet i 5 § föreslagna uttryckssättet lämpligen kunna betecknas som »annan själslig abnormitet än i 5 § avses». Dessutom bör — på samma sätt som utskottet föreslagit vid 5 § — kausalsamband mellan abnormiteten och brottsligheten uppställas såsom förutsättning för straffflindring enligt förevarande lagrum. Ett sådant rekvisit torde i själva verket kunna erhålla större praktisk betydelse i fråga om tillämpningen av 6 § än beträffande 5 §. Utskottet föreslår på grund av vad sålunda anförts, att 6 § första stycket erhåller följande ändrade lydelse: »Begår någon brottslig gärning under inflytande av annan själslig abnormitet än i 5 § avses, må straffet, när särskilda skäl därtill föranleda, nedsättas under det lägsta straff, som för gärningen är stadgat.»

Den av Kungl. Maj:t föreslagna avfattningen av andra stycket i 6 § föranleder ingen erinran från utskottets sida. Någon uttrycklig föreskrift om kau-

salsamband synes icke heller beträffande de rubbningar, varom här är fråga, vara erforderlig. Det lär icke kunna tänkas att en domstol, som ju endast äger tillämpa lagrummet när särskilda skäl därtill äro, skulle begagna sig av rätten att nedsätta straffet under straffskalans minimum på grund av en konstaterad rubbning av den tilltalades själsverksamhet, om domstolen icke anser att brottet begåtts under inflytande av rubbningen. I sakens natur ligger, att under lagrummet inbegripas allenast rubbningar av allvarlig art. Såsom lagrådet anmärkt, är enbart subjektiv affektlabilitet, såvitt den faller inom det normala själslivets gränser, överhuvud icke ägnad att verka för mildrande.

Beträffande redigeringen av 6 a § första stycket hänvisas till vad nedan anföres i fråga om förslaget till ändring av 1 § i 1937 års förvaringslag.

De i 5 kap. 5 och 6 §§ strafflagen upptagna straffrihets- och straffhindringsgrunderna skola jämlikt stadgande i 33 § tredje stycket strafflagen för krigsmakten lända till efterrättelse vid tillämpning av sistnämnda lag. Enligt andra stycket i 33 § strafflagen för krigsmakten gäller dessutom för närvarande bland annat, att dödsstraff icke må ådömas den som vid brottets begående saknat förståndets fulla bruk på sätt i 5 kap. 6 § allmänna strafflagen sägs. Den föreslagna ändrade lydelsen av 5 kap. 6 § strafflagen medför tydligen att även 33 § strafflagen för krigsmakten måste omredigeras. Utskottet föreslår den ändring av lagrummet att dödsstraff ej skall ådömas den som begått brottet under inflytande av sådan själslig abnormitet eller tillfälligt rubbad själsverksamhet, som i 5 kap. 6 § allmänna strafflagen sägs. Det i sistnämnda lagrum upptagna kravet på förhandenvaron av särskilda skäl för straffnedsättning äger icke någon motsvarighet i 33 § strafflagen för krigsmakten.

Förslaget om upphävande av den i 33 § andra stycket strafflagen för krigsmakten för närvarande upptagna bestämmelsen att i stället för dödsstraff skall i de med lagrummet åsyftade fallen dömas till straffarbete från och med sex till och med tio år föranleder ingen erinran från utskottets sida.

I det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen den 18 juni 1937 om förvaring och internering i säkerhetsanstalt 1 § föreslås den nuvarande hänvisningen till 5 kap. 6 § strafflagen ersatt med ett angivande av brottslingens sinnesbeskaffenhet i samma ordalag som i propositionen använts i den föreslagna nya 6 §. Efter den av utskottet föreslagna omredigeringen av sistnämnda lagrum kunde det ifrågasättas att även i förvaringslagen införa såsom förutsättning för lagens tillämpning att den tilltalade lider av annan själslig abnormitet än i 5 kap. 5 § strafflagen avses. Då utskottet icke framlägger förslag härom utan bibehåller den vidare ram för sinnesbeskaffenhetens bestämning som propositionens avfattning innebär, beror detta på att en tillfyllestgörande begränsning av lagens tillämpning med

hänsyn till sinnesbeskaffenheten innehålles i punkterna 1—2 i 1 §, där såsom subjektiva betingelser för förvarings ådömande upptagas dels oemottaglighet eller ringa mottaglighet för straff och dels vådlighet för annans säkerhet till person eller egendom. I själva verket kan det knappast anses önskvärt att sinnesbeskaffenhetens avvikelse från det normala anges i samma ordalag i 5 kap. 6 § strafflagen och i 1 § förvaringslagen, då det är helt olika kategorier personer som avses med de båda bestämmelserna. Lagrådet framhöll att exempelvis de psykopater vilka äro utpräglad känslökalla och amoraliska icke enbart på den grund att de till graden kunna anses utvisa stor avvikelse från det normala böra straffriförklaras. Ännu mindre böra de bli föremål för straffnedsättning enligt 5 kap. 6 § strafflagen. Men de äro, liksom de hållningslösa psykopaterna, typiska förvaringsfall, när samtidigt de angivna betingelserna, straffoemottaglighet och vådlighet, äro uppfyllda. Utskottet vill också erinra om att enligt departementschefens uttalande även sexuell abnormitet avses skola omfattas av paragrafens ordalag.

Förslaget om begränsning av den för närvarande helt obestämda förvaringstiden genom bestämmelsen i 9 §, att om minsta tiden bestämts till ett år, den förvarade skall utskrivras på prov senast när fyra år förflutit från förvaringens början, såframt ej särskilda skäl däremot äro, har föranlett det uttalande i motionen II: 555, att lagförslaget innehåller en mycket värdefull begränsning av obestämdheten i förvaringstiden. Utskottet delar denna uppfattning. Den helt obestämda förvaringstiden är för de förvarade synnerligen påfrestande. Interneringsnämnden har uttalat vissa betänkligheter mot att på detta sätt åstadkomma en uppdelning av förvaringsinstitutet på två, förvaring med och förvaring utan bestämd längsta tid. Särskilt befarar nämnden att domstolarna med sin kända benägenhet för mildhet i straffmätningen kunna komma att i flertalet fall bestämma minsta förvaringstiden till ett år, varigenom det icke skulle bli möjligt för nämnden att på verkställighetsstadiet åstadkomma nödig differentiering. Enligt utskottets mening erbjuder den föreslagna nya bestämmelsen rika möjligheter till differentiering, då längsta tiden satts så högt som till fyra år. Det får nämligen antagas att inom detta nya förvaringsinstitut utskrivning på prov i regel kommer att äga rum på ett långt tidigare stadium än det av lagen såsom längsta tid föreskrivna. Utskottet har sålunda intet att erinra mot propositionens förslag på förevarande punkt.

Inom utskottet har ifrågasatts om icke införandet av den nya relativt tidsbegränsade förvaringsformen borde föranleda ett övervägande huruvida det allt fortfarande skall vara erforderligt att på förhand inhämta interneringsnämndens medgivande innan domstolarna äga döma till förvaring. Det har anförts att nämndens väsentliga uppgift, på samma sätt som ungdomsfängelsenämndens, borde vara att besluta om de internerades och förvarades utskrivning. Vid ungdomsfängeslagens tillkomst avvisades tanken att dom å ungdomsfängelse — ett obestämt straff med fyra års maximum — borde föregås av en central förhandsprövning med ledning allenast av skriftligt material angående denna straffforms lämplighet. På grund av den betydande

utsträckning av förvaringslagens tillämpning som de nya reglerna i 1937 års lag torde komma att medföra, lärer interneringsnämnden komma att bliva alltför överhopad med arbete. Lämpligheten av att domstolarna i sitt dömande skola vara beroende av en dylik central institutions förhandsgranskning har också ifrågasatts, allra helst i betraktande av den vikt man eljest inom straffprocessen tillmäter muntlighet och omedelbarhet. Något behov av denna förprovning ur rättssäkerhetens synpunkt till förebyggande av förvarings ådömande utan tillräckliga skäl har ansetts icke föreligga med hänsyn till den rättshjälp som står tilltalade och dömda till buds såväl i underrätten som vid fullföljd av talan i högre rätt.

Utskottet, som funnit de anförda synpunkterna beaktansvärda, har likväl icke ansett sig utan en mera ingående utredning böra taga initiativ till en lagändring på denna punkt. Utskottet antager emellertid att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på frågan.

Departementschefen har, som av det föregående framgår, förklarat sin avsikt vara, att 1937 års lag skall sättas i kraft den 1 januari 1946. Utskottet vill starkt understryka angelägenheten av att så sker.

Utskottet får på grund av vad sålunda anförts hemställa,

A) att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i de genom förevarande proposition framlagda förslagen till lag om ändring i 5 kap. strafflagen och lag om ändrad lydelse av 33 § strafflagen för krigsmakten — måtte för sin del antaga följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

1) L a g

om ändring i 5 kap. strafflagen.

Härigenom förordnas, att 5 kap. 5 och 6 §§ strafflagen¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt i det följande angives samt att i samma kapitel skall införas en ny paragraf, betecknad 6 a §, av nedan intagen lydelse.

5 KAP.

5 §.

Gärning, som begås av sinnessjuk eller den som till sin sinnesbeskaffenhet är att jämställa med sinnessjuk, vare strafflös. Samma lag vare i fråga om *Ej må någon fällas till ansvar för gärning, som han begår under inflytande av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan själslig abnormitet av så*

¹ Senaste lydelse, se betr. 5 § SFS 1890 nr 33 s. 1 samt betr. 6 § SFS 1921:288 och 1937:464.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

*ga om gärning, som begås av sinnes- djuggående natur, att den måste an-
slö. ses jämställd med sinnessjukdom.*

Har någon utan eget vållande tillfälligt råkat i sådant tillstånd, att han är från sina sinnens bruk, må straff ej heller ådömas för gärning, som han i det tillståndet begår.

6 §.

*Begås brottslig gärning av någon, Begår någon brottslig gärning un-
som till sin sinnesbeskaffenhet av- der inflytande av annan själslig ab-
viker från det normala, ehuru han ej normitet än i 5 § avses, må straffet,
är strafflös enligt 5 §; pröve dom- när särskilda skäl därtill föranleda,
stolen, efter omständigheterna, om nedsättas under det lägsta straff, som
och i vad mån straffet må nedsättas för gärningen är stadgat.
under vad i allmänhet å gärningen
följa bort.*

Samma lag vare i fråga om brottslig gärning, som begås av någon, vilkens själsverksamhet utan hans eget vållande tillfälligt rubbats, ehuru han ej är strafflös enligt 5 §.

6 a §.

I vissa fall, då någon, som begått brott, till sin sinnesbeskaffenhet avviker från det normala, må i stället för straff användas förvaring i säkerhetsanstalt. Därom stadgas i särskild lag.

Angående befogenhet för domstol att i samband med villkorlig dom med hänsyn till den dömdes sinnesbeskaffenhet ålägga honom att underkasta sig viss behandling är ock särskilt stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1946, dock att 6 a § träder i kraft den dag Konungen förordnar.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1946, dock att 6 a § första stycket träder i kraft den dag Konungen förordnar.

Genom denna lag upphäves lagen den 18 juni 1937 (nr 464) om ändring i vissa delar av strafflagen, i vad därigenom förordnats, att 5 kap. 6 § strafflagen skall från och med den dag Konungen förordnar erhålla viss ändrad lydelse.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

2) Lag

om ändrad lydelse av 33 § strafflagen för krigsmakten.

Härigenom förordnas, att 33 § strafflagen för krigsmakten¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

33 §.

Är någon — — — sig skyldig.

Ej skall dödsstraff ådömas för brott, som någon begår innan han fyllt aderton år, ej heller för brott, som begås av någon, som till sin sinnesbeskaffenhet avviker från det normala, ehuru han ej är strafflös enligt 5 kap. 5 § allmänna strafflagen, eller som någon begår i annat tillstånd av tillfälligt rubbad själsverksamhet än där avses.

Ej skall dödsstraff ådömas för brott, som någon begår innan han fyllt aderton år, ej heller för brott, som någon begår under inflytande av sådan själslig abnormitet eller tillfälligt rubbad själsverksamhet, som i 5 kap. 6 § allmänna strafflagen sägs.

I övrigt — — — strafflagen förmåles.

• I fråga — — — eller annan.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1946.

3) Lag

om ändring i lagen den 18 juni 1937 (nr 461) om förvaring och internering i säkerhetsanstalt.

Härigenom förordnas, att 1—4 och 9 §§ lagen den 18 juni 1937 om förvaring och internering i säkerhetsanstalt², vilken lag träder i kraft den dag Konungen förordnar, skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

1 §.

Prövas någon vid brotts begående hava varit och fortfarande vara av sinnesbeskaffenhet som avviker från det normala, ehuru han icke är strafflös enligt 5 kap. 5 § strafflagen, må domstolen i stället för straff ådöma förvaring i säkerhetsanstalt, därest

1. den brottslige på grund av sin sinnesbeskaffenhet måste antagas vara oemottaglig eller föga mottaglig för straff; och

¹ Senaste lydelse, se SFS 1942: 379.

² Senaste lydelse av 2 §, se SFS 1939: 323 och 1943: 730.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

2. han med hänsyn till den ådagalagda brottsligheten samt på grund av i målet förebragt utredning angående hans sinnesbeskaffenhet och föregående vandel är att anse såsom vådlig för annans säkerhet till person eller egendom; samt

3. å brottet eller, där flera brott föröfvats, å något av dem enligt lag kan följa straffarbete eller, i fråga om sedlighetsbrott, straffarbete eller fängelse.

2 §.

Övertygas någon, — — — i domen.

Förklaras anstånd, som meddelats genom villkorlig dom, förverkat av annan anledning än brott som i 1 § 3. sägs, må domstolen, därest den villkorliga domen avsett sådant brott samt den dömde prövas vara av sinnesbeskaffenhet som avviker från det normala och kan antagas även vid brottets begående hava varit av sådan sinnesbeskaffenhet, under de förutsättningar som i 1 § 1. och 2. angivas, döma honom till förvaring att träda i stället för straff för det brott som föranlett den villkorliga domen och, där han samtidigt finnes förfallen till ytterligare straff, jämväl därför.

3 §.

Finnes någon, som undergår straffarbete eller för sedlighetsbrott ådömt fängelse eller för brott som avses i 1 § 3. undergår ungdomsfängelse eller tvångsuppfostran, vara av sinnesbeskaffenhet som avviker från det normala, och måste det på grund härav och med hänsyn till omständigheterna i övrigt antagas att han efter frigivningen skall bliva vådlig för annans säkerhet till person eller egendom, må domstol i den ordning i 6 § andra och tredje styckena sägs döma till förvaring i säkerhetsanstalt att träda i stället för vad av straffet eller tvångsuppfostran återstår.

4 §.

Begår någon — — — eller egendom.

Kan den tilltalade för brottet dömas till förvaring, skall vad i denna lag om internering stadgas icke äga tillämpning. Lag samma vare, där någon förskyller straffarbete på livstid, och skall i sådant fall ådömd internering vara förfallen.

9 §.

Utskrivning från — — — eller slutlig.

Ej må någon utskrivas så länge han är att anse såsom vådlig för annans säkerhet till person eller egendom. Har minsta tiden för förvaring bestämts till ett år, skall den förvarade dock utskrivas på prov senast när fyra år förflutit från förvaringens början, såframt ej särskilda skäl däremot äro. Sedan minsta tiden gått till ända, må ock den som befinnes vara i varaktigt

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

behov av vård å sinnessjukhus oavsett sin vådlighet slutligt utskrivas för att intagas å sådant sjukhus.

Om utskrivning beslutar nämnden.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1946.

B) att motionerna I: 357, II: 520 och II: 555 måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under A).

Stockholm den 17 maj 1945.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar *Schlyter, Gärde, Wagnsson, Westman, Karl Johan Olsson, Linnér* och *Siljeström* samt fru *Sjöström-Bengtsson*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist, Gezelius, Hedlund* i Östersund, *Werner, Olsson* i Mellerud, *Berg, Landgren* och *Rylander*.
